

Regeringens proposition

1998/99:110

Prop. 1998/99:110

Vissa skolfrågor m.m.

Prop.
1998/99:110

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 6 maj 1999

Göran Persson

Ingegerd Wärnersson
(Utbildningsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs förslag som innebär en utveckling av innehåll och utbud i undervisningen i både grundskolan, gymnasieskolan och inom den kommunala vuxenutbildningen.

Propositionen innehåller följande bedömningar och förslag.

– En femårig försöksverksamhet aviseras, som innebär att ett urval kommuner ges möjlighet att bedriva undervisning utan nationell timplan i grundskolan. Det bör utvärderas både om en avskaffad timplan stärker mål- och resultatstyrningen och ger eleverna bättre förutsättningar att nå målen och på vilket sätt styrningen och kvalitetssäkringen behöver utvecklas om den nationella timplanen skulle avskaffas. Inom ramen för den totala minsta garanterade undervisningstiden bör försöksverksamheten innebära en fullständig befrielse från den nationella timplanen.

– Regleringen av det individuella programmet skall tydliggöras. Ett programriktat individuellt program (PRIV) skall vara möjligt att söka till. Att utveckla kvaliteten på undervisningen i det individuella programmet är ett viktigt steg i ambitionen att skapa en gymnasieskola för alla. Landsting skall kunna anordna utbildning på ett individuellt program.

– Estetiska ämnen samt idrott och hälsa föreslås ingå i kursutbudet inom den kommunala vuxenutbildningen på gymnasial nivå. Dessa ämnen skall dock inte utgöra obligatoriska ämnen för att som vuxenstuderande få ut ett slutbetyg.

– Begreppet kompletterande skolor skall vidgas till att avse utbildningar på gymnasial nivå eller har gymnasieskola som antagningskrav samtidigt som beteckningen ändras till *kompletterande utbildningar*.

Utbildningarna skall efter ansökan kunna ställas under statlig tillsyn och få statligt stöd på tre nivåer, nämligen statlig tillsyn, statlig tillsyn och studiestöd samt statlig tillsyn, studiestöd och statsbidrag. Beslutsrätten när det gäller statlig tillsyn och statsbidrag skall föras över från regeringen till Statens skolverk.

– Vissa ändringar i skollagen genomförs som en anpassning till EG-direktiv som rör examenserkännande i syfte att öka rörligheten på arbetsmarknaden och lärares möjligheter att få sin utbildning bedömd och godkänd för anställning i ett annat EU-land.

I propositionen föreslås också vissa tekniska justeringar i lagen om entreprenadförhållanden inom skolan samt ändring i skollagen om bidragsår för fristående skola motsvarande gymnasieskola.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	5
2	Lagtext.....	6
2.1	Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)	6
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan	11
3	Ärendet och dess beredning.....	12
3.1	Försöksverksamhet utan nationell timplan.....	12
3.2	Det individuella programmets utveckling	12
3.3	Det estetiska ämnesområdet samt idrott och hälsa i gymnasial vuxenutbildning	12
3.4	Kompletterande utbildningar med statligt stöd	13
3.5	Behörighet för lärare, förskollärare och fritidspedagoger inom det offentliga skolväsendet.....	13
4	Utgångspunkter.....	15
5	Försöksverksamhet utan nationell timplan	18
5.1	Timplanens roll i en mål- och resultatstyrd skola.....	18
5.2	Utformning av försöksverksamheten	20
5.3	Styrning och utvärdering av försöksverksamheten.....	24
6	Det individuella programmets utveckling.....	27
6.1	Tydligare reglering av det individuella programmet	27
6.2	Utvecklingen av programinriktade individuella program – PRIV	32
6.2.1	Utvecklingen behöver stimuleras.....	34
7	Kurser inom det estetiska ämnesområdet samt idrott och hälsa inom gymnasial vuxenutbildning	35
7.1	En historisk tillbakablick.....	35
7.2	Gällande bestämmelser	36
7.3	Det estetiska ämnesområdet samt idrott och hälsa införs i gymnasial vuxenutbildning	36
8	Kompletterande utbildningar med statligt stöd.....	40
8.1	Bakgrund.....	40
8.2	Gällande bestämmelser	41
8.3	Begreppet kompletterande skola	42
8.4	Beslut om statlig tillsyn	44
9	Behörighet för lärare, förskollärare och fritidspedagoger inom det offentliga skolväsendet	48
9.1	Bakgrund.....	48
9.2	Behörighetsförklaring för utlandsutbildade lärare.....	51
9.3	Kravet på kunskaper i svenska.....	53
9.4	Kravet på nödvändiga insikter i författningar för skolan ..	54
9.5	Behörig myndighet.....	55
9.6	Överklaganderätten	55

10	Ändring i lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan.....	57
11	Ändring i skollagen (1985:1100) om bidragsår för fristående gymnasieskolor	59
12	Författningskommentarer	61
12.1	Förslaget till lag om ändring i skollagen (1985:1100)	61
12.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan	63
Bilaga 1	Förteckning över remissinstanserna samt en sammanställning av remissyttrandena över departementsskrivelsen Utan timplan – med oförändrat uppdrag (Ds 1999:1)	64
Bilaga 2	Sammanfattning av förslagen i promemorian PRIV – en ny väg till ett nationellt program (Ds 1998:27).....	70
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna samt en sammanställning av remissyttrandena över promemorian PRIV – en ny väg till ett nationellt program (Ds 1998:27).....	71
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanserna som avgivit yttrande över betänkandet Vuxenutbildning och livslångt lärande – Situationen inför och under första året med Kunskapslyftet (SOU 1998:51)	77
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över betänkandet Fristående utbildningar med statligt tillsyn inom olika områden (SOU 1998:11)	79
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 6 maj 1999.....	80
	Rättsdatablad.....	81

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen

dels antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i skollagen (1985:1100),

2. lag om ändring i lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan,

dels godkänner vad regeringen föreslår om

3. estetisk verksamhet, estetiska ämnen samt idrott och hälsa i kommunal gymnasial vuxenutbildning (avsnitt 7) och

4. statligt stöd till kompletterande utbildningar (avsnitt 8).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)¹

dels att 2 kap. 4 och 4 a §§, 5 kap. 4 b, 13, 13 a och 26 §§ samt 9 kap. 9 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas fyra nya paragrafer, 2 kap. 4 b–4 d och 7 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

4 §

För att få anställas som lärare, förskollärare eller fritidspedagog i det offentliga skolväsendet utan tidsbegränsning skall den sökande dels behärska svenska språket, om det inte finns synnerliga skäl att medge annat, dels ha nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller beträffande det offentliga skolväsendet, särskilt de föreskrifter som anger målen för utbildningen, dels också uppfylla ett av följande krav:

1. Sökanden har genomgått svensk lärarutbildning respektive barn- och ungdomspedagogisk utbildning med huvudsaklig inriktning mot den undervisning anställningen avser eller en därmed jämförbar pedagogisk utbildning i ett annat nordiskt land eller ett annat land som tillhör Europeiska frihandelsammanslutningen eller Europeiska unionen.

2. Sökanden har genomgått annan högskoleutbildning som av Högskoleverket förklarats i huvudsak motsvara sådan pedagogisk utbildning som avses under 1.

Behörig att anställas som lärare, förskollärare eller fritidspedagog i det offentliga skolväsendet utan tidsbegränsning är

1. den som har svensk lärarexamen, respektive barn- och ungdomspedagogisk examen som regeringen med stöd av 1 kap. 11 § högskolelagen (1992:1434) har meddelat föreskrifter om, eller motsvarande äldre utbildning, med huvudsaklig inriktning på den undervisning anställningen avser, eller

2. den som av Högskoleverket har fått ett behörighetsbevis enligt vad som föreskrivs i 4 a och 4 b §§.

¹ Lagen omtryckt 1997:1212.

Om det saknas sökande som uppfyller kraven enligt 1 eller 2, men det finns särskilda skäl att anställa någon av de sökande utan tidsbegränsning, får sådan anställning ändå komma till stånd, ifall den sökande har motsvarande kompetens för den undervisning som anställningen avser och det dessutom finns skäl att anta att sökanden är lämpad att sköta undervisningen.

Den som inte är behörig får ändå anställas utan tidsbegränsning, om det saknas behöriga sökande och om det finns särskilda skäl samt om den sökande har motsvarande kompetens för den undervisning som anställningen avser och det dessutom finns skäl att anta att den sökande är lämpad att sköta undervisningen.

4 a §

Beslut av Högskoleverket i ärenden som avses i 4 § första stycket 2 får inte överklagas.

Den som har en utländsk lärarutbildning skall få ett behörighetsbevis, om den utbildningen ensam eller tillsammans med yrkeslivserfarenhet motsvarar sådan pedagogisk utbildning som avses i 4 § 1.

4 b §

Den som har ett annat modersmål än svenska, danska, färöiska, isländska eller norska kan få ett behörighetsbevis endast om han eller hon har de kunskaper i svenska som behövs.

4 c §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om villkoren för ett sådant behörighetsbevis som avses i 4 § första stycket 2.

4 d §

Beslut av Högskoleverket i ärenden om utfärdande av behörighetsbevis enligt 4 § första stycket 2 får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

7 a §

Kommuner och landsting skall se till att lärare, förskollärare och

fritidspedagoger som undervisar har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för det offentliga skolväsendet, särskilt de föreskrifter som anger målen för utbildningen.

5 kap.

4 b §²

Ett individuellt program skall först och främst förbereda eleven för studier på ett nationellt program eller ett specialutformat program.

Ett individuellt program kan

1. syfta till att stimulera eleven att senare gå över till ett nationellt program eller ett specialutformat program,

2. särskilt inriktas mot studier på ett nationellt eller specialutformat program (programinriktat individuellt program),

3. göra det möjligt för ungdomar att genom lärlingsutbildning förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan,

4. avse utbildning för udda yrken, och

5. möta speciella behov hos eleven.

Ett individuellt program som är av ett sådant slag som avses i första stycket 1 och 2 kan utformas för en grupp elever.

Utbildningen på ett individuellt program skall följa en plan, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen. I fråga om sådana individuella program som avses i första stycket 3 får regeringen föreskriva att utbildningen i skolan

Ett individuellt program kan

1. särskilt inriktas mot studier på ett nationellt eller specialutformat program (programinriktat individuellt program),

2. göra det möjligt för ungdomar att genom lärlingsutbildning förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan, och

3. möta elevers speciella utbildningsbehov.

Ett individuellt program som har ett sådant syfte som avses i första stycket kan utformas för en grupp elever.

Ett programinriktat individuellt program skall utformas för en grupp elever.

Utbildningen på ett individuellt program skall följa en plan, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen. I fråga om sådana individuella program som avses i andra stycket 2 får regeringen föreskriva att utbildningen i skolan

² Lydelse enligt SFS 1999:180.

13 §

Varje kommun är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning i form av specialutformade program eller individuella program för de ungdomar i kommunen som avses i 1 § och som inte har tagits in på något nationellt program i gymnasieskolan eller en likvärdig utbildning eller har avlagt International Baccalaureate (IB). Detsamma gäller den som har tagits emot på ett nationellt program i gymnasieskolan eller till en likvärdig utbildning men som har avbrutit utbildningen där. I fråga om elever från särskolan gäller skyldigheten dock endast individuella program och endast om eleven vid prövning enligt 6 kap. 7 § inte tas emot i särskolan, därför att eleven bedöms kunna gå i gymnasieskolan.

Ett erbjudande enligt första stycket får avse utbildning som anordnas av hemkommunen eller av en annan kommun eller, *i fråga om specialutformade program*, ett landsting. Utbildning som anordnas av en annan kommun eller ett landsting och som avser en grupp elever enligt vad som anges i 4 a och 4 b §§ får erbjudas inom ramen för ett samverkansavtal. Två eller flera kommuner som gemensamt erbjuder utbildning för en grupp elever bildar ett samverkansområde för den utbildningen. Kommuner *och landsting* som har slutit samverkansavtal om utbildning för en grupp elever bildar tillsammans ett samverkansområde för den utbildningen.

Ett erbjudande enligt första stycket får avse utbildning som anordnas av hemkommunen eller av en annan kommun eller ett landsting. Utbildning som anordnas av en annan kommun eller ett landsting och som avser en grupp elever enligt vad som anges i 4 a och 4 b §§ får erbjudas inom ramen för ett samverkansavtal. Två eller flera kommuner som gemensamt erbjuder utbildning för en grupp elever bildar ett samverkansområde för den utbildningen. Kommuner som har slutit samverkansavtal *med ett landsting om en viss utbildning* för en grupp elever bildar ett samverkansområde för den utbildningen.

13 a §

Efter överenskommelse med en kommun får ett landsting anordna utbildning på specialutformade program.

Efter överenskommelse med en kommun får ett landsting anordna utbildning på specialutformade *och individuella* program.

26 §

Regeringen får föreskriva om skyldighet för hemkommunerna att betala ersättning till den anordnande kommunen för sådan utbildning som avses i 9 och 14 §§. Regeringen får vidare föreskriva om sådan skyldighet för hemkommu-

Regeringen får föreskriva om skyldighet för hemkommunerna att betala ersättning till den anordnande kommunen för sådan utbildning som avses i 9 och 14 §§. Regeringen får vidare föreskriva om sådan skyldighet för hemkommu-

nerna när det gäller sådana individuella program som avses i 13 § tredje stycket 2.

nerna när det gäller sådana individuella program som avses i 4 b § andra stycket 2.

9 kap.

9 §

Om inte kommunen och skolan har kommit överens om annat, skall bidraget enligt 8 a eller 8 c § beräknas för ett bidragsår i sänder. Varje bidragsår börjar den 1 juli.

För att en fristående skola som avses i 8 eller 8 b § skall ha rätt till bidrag gäller att skolan har ansökt om att bli förklarad som bidragsberättigad före den 1 april kalenderåret innan *bidragsåret* börjar.

Om inte kommunen och skolan har kommit överens om annat, skall bidraget enligt 8 a eller 8 c § beräknas för ett bidragsår i sänder. Varje bidragsår börjar den 1 januari.

För att en fristående skola som avses i 8 eller 8 b § skall ha rätt till bidrag gäller att skolan har ansökt om att bli förklarad som bidragsberättigad före den 1 april kalenderåret innan *det år utbildningen startar*.

Denna lag träder i kraft den 2 januari 2000. Bestämmelserna i 5 kap. 4 b § tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 1 juli 2000.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan

Prop. 1998/99:110

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Kommuner och landsting får sluta avtal med en enskild fysisk eller juridisk person om att denne skall bedriva viss undervisning inom gymnasieskolan. Avtalet får endast avse undervisning i *sådana ämnen som ingår i de ämnesblock som i bilaga 2 till skollagen (1985:1100) betecknas som estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen och yrkesämnen.*

Föreslagen lydelse

1 §

Kommuner och landsting får sluta avtal med en enskild fysisk eller juridisk person om att denne skall bedriva viss undervisning inom gymnasieskolan. Avtalet får endast avse undervisning i *karaktersämnen som har en yrkesinriktad eller estetisk profil.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000.

3.1 Försöksverksamhet utan nationell timplan

I propositionen *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*, m.m. (prop. 1997/98:94, bet. 1997/98:UbU18, rskr. 1997/98:272) meddelade regeringen sin avsikt att ge ett begränsat antal kommuner möjlighet att delta i en försöksverksamhet där arbetet i grundskolan får organiseras utan en nationellt fastställd timplan. Regeringen avsåg att återkomma till riksdagen i frågan.

En arbetsgrupp tillsattes (U 1998:C) inom Utbildningsdepartementet gavs i uppdrag att bedöma förutsättningarna för en sådan försöksverksamhet samt att ge förslag till utformning av denna med avseende på utvärdering och kvalitetssäkring. Arbetsgruppen överlämnade i januari 1999 departementsskrivelsen *Utan timplan – med oförändrat uppdrag (Ds 1999:1)* som har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna samt en sammanställning över remissyttrandena finns i *bilaga 1*.

3.2 Det individuella programmets utveckling

En särskild arbetsgrupp (U 1997:H) inom Utbildningsdepartementet – *arbetsgruppen om gymnasieskolans praktikprogram* – har haft i uppdrag att bl.a. utarbeta förslag till hur ett praktikprogram kan organiseras inom ramen för gymnasieskolans individuella program.

Gruppens arbete redovisades i april 1998 genom rapporten PRIV – en ny väg till ett nationellt program (Ds 1998:27). En sammanfattning av rapporten finns i bilaga 2. Rapporten har remissbehandlats och en sammanställning av remissyttrandena finns i bilaga 3.

I enlighet med riksdagens beslut med anledning av förslag i propositionen *Gymnasieskola i utveckling - kvalitet och likvärdighet* (prop. 1997/98:169, bet. 1998/99:UbU3, rskr. 1998/99:160), ändras bestämmelserna i skollagens 5 kap. 4 b § från den 1 juli 1999 så att det tydligt visas på möjligheten att särskilt inrikta undervisningen inom ett individuellt program mot ett nationellt eller specialutformat program.

3.3 Det estetiska ämnesområdet samt idrott och hälsa i gymnasial vuxenutbildning

Den parlamentariskt tillsatta Kunskapslyftskommittén (dir. U 1995:09) har överlämnat tre delbetänkanden till regeringen. I sitt andra delbetänkande *Vuxenutbildning och livslångt lärande. Situationen inför och under första året med Kunskapslyftet* (SOU 1998:51) föreslog kommittén att estetiska ämnen bör kunna erbjudas i kommunal vuxenutbildning som ett led i den enskildes studier mot en bred gymnasieutbildning. Samtliga kommuner, berörda myndigheter och intresseorganisationer har getts tillfälle att yttra sig över betänkandet. En

förteckning över remissinstanserna finns i bilaga 4. En sammanställning över inkomna synpunkter finns tillgänglig i Utbildningsdepartementet (dnr U1998/2129/V). Med anledning av betänkandet anordnades en hearing i september 1998.

I Statens skolverks redovisning den 14 oktober 1998 av uppdraget avseende *Plan för utvecklingen av vuxenutbildningen* behandlas frågan om estetiska ämnen och idrott och hälsa i komvux inom gymnasial vuxenutbildning. Skolverket anser att den nuvarande förordningen hindrar utvecklingen av vuxenutbildningen. Det viktigaste skälet för att vuxna bör få samma möjligheter som ungdomar att tillgodoräkna sig kompetens i dessa ämnen är enligt Skolverket att kunskaperna behövs i många olika yrken.

Kunskapslyftskommittén belyser i sitt tredje delbetänkande *Vuxenutbildning för alla? Andra året med Kunskapslyftet* (SOU 1999:39) estetisk verksamhet inom vuxenutbildningen i ett historiskt perspektiv och föreslår att estetiska ämnen, estetisk verksamhet, idrott och hälsa samt specialidrott skall kunna ingå i kommunal vuxenutbildning.

3.4 Kompletterande utbildningar med statligt stöd

Den 6 mars 1997 bemyndigade regeringen det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden om det offentliga skolväsendet m.m. att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över det statliga stödet till kompletterande skolor (dir. 1997:42). Utredaren skulle bl.a. definiera begreppet kompletterande skola och dess avgränsning från det offentliga skolväsendet, analysera statens och kommunernas ansvar för dessa skolor, se över formerna och kriterierna för det statliga stödet samt utreda frågan om rätt till studiestöd för eleverna.

Utredaren lämnade den 2 februari 1998 sitt betänkande *Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden* (SOU 1998:11). Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5*. En sammanställning över remissyttrandena finns tillgänglig i Utbildningsdepartementet (dnr U1998/346/V).

3.5 Behörighet för lärare, förskollärare och fritidspedagoger inom det offentliga skolväsendet

En arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet har utarbetat en promemoria med förslag till ändring av skollagen (1985:1100) i fråga om behörighet att utöva yrke som lärare inom det offentliga skolväsendet för barn, ungdom och vuxna och som följer av Sveriges medlemskap i EU och de krav som EG-rätten ställer på svensk lagstiftning. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Utbildningsdepartementet (dnr U1999/941/S). Den föreslagna ändringen i skollagen om möjlighet att överklaga beslut om behörighetsbevis till allmän förvaltningsdomstol faller inom lagrådets granskningsområde.

Förslaget är i den delen av lagtekniskt okomplicerad beskaffenhet. Prop. 1998/99:110
Lagrådets hörande skulle därför sakna betydelse.

4 Utgångspunkter

Det är kommunens ansvar att organisera, planera och administrera verksamheterna inom skolväsendet. Kommunerna har också ett ansvar att följa upp och utvärdera verksamheten. I en mål- och resultatstyrd verksamhet lämnas stort utrymme för de professionella att tillsammans med eleverna välja stoff och arbetsmetoder. Regeringens skolpolitik har som utgångspunkt att skapa förutsättningar för ett utvecklingsarbete i kommunen som kan höja kvalitet och likvärdighet och bidra till ökad måluppfyllelse. I propositionen läggs förslag som innebär en utveckling av innehåll och utbud i grundskolan, gymnasieskolan och inom den kommunala vuxenutbildningen.

Försöksverksamhet utan nationell timplan

Genom den förändrade styrningen av skolan har den nationella timplanens roll förändrats. Den har inte längre den styrande roll den tidigare haft. Förändringarna gör att det kan synas motsägelsefullt att ha en nationellt fastställd timplan i en mål- och resultatstyrd skola, där ett stort utrymme lämnas till den professionella nivån att förverkliga resultaten i skolan. Timplanen kan upplevas som ett hinder, t.ex. för ämnesövergripande undervisning och lokal skolutveckling. Det system av kvalitetsinstrument, bl.a. kvalitetsredovisningarna, som nu har skapats på nationell nivå, i kommunen och i skolan, bör kunna ge goda förutsättningar att utveckla och garantera kvalitet och likvärdighet i grundskolan, även utan nationell timplan. Regeringen anser därför att en försöksverksamhet bör bedrivas utan fastställd nationell timplan.

Det individuella programmet

Kommunerna är skyldiga att erbjuda alla ungdomar en gymnasieutbildning. En flexibel och anpassningsbar gymnasieskola innebär att varje elev kan utvecklas maximalt utifrån sina förutsättningar. Denna flexibilitet finns främst inom det individuella programmet där varje elev skall ges en utbildning utifrån en individuell studieplan. Det individuella programmet är ett viktigt redskap för kommunerna att erbjuda utbildning även till ungdomar som av olika skäl inte påbörjat ett nationellt eller specialutformat program. Utformningen av och kvaliteten på undervisningen på det individuella programmet är gymnasieskolans verkliga utmaning och viktig för gymnasieskolans måluppfyllelse i sin helhet. Utan ett individuellt program som håller en hög kvalitet och som möter elevernas enskilda behov och förutsättningar, kan inte målet om en gymnasieskola för alla bli verklighet. För att fler elever skall ges förutsättningar att klara av studier på ett nationellt program måste kvaliteten på det individuella programmet generellt sett höjas.

För att stödja och stimulera det lokala utvecklingsarbetet anser regeringen att det finns anledning att förtydliga det individuella programmets huvudsyfte, nämligen att förbereda eleverna för studier på

ett nationellt eller specialutformat program. Vidare skall en elev kunna söka de programinriktade individuella programmen. Studievägarna skall, förutom ämnen på grundskolenivå och kärnämnen, om eleven nått en sådan kunskapsnivå, innehålla nationella kurser i främst yrkesämnen samt arbetsplatsförlagd utbildning (APU). Dessutom bör landsting ges möjlighet att anordna utbildning på ett individuellt program.

Praktiskt-estetiska ämnen i vuxenutbildningen

Vuxenutbildningen befinner sig i ett dynamiskt utvecklingskede där bl.a. arbetsmarknadens krav och utbildningspolitiska förändringar driver på utvecklingen. Mot bakgrund av de förändrade krav som individer och samhällsutvecklingen ställer på ett förändrat och utökat kursutbud i den kommunala vuxenutbildningen, komvux, anser regeringen att det finns skäl att ompröva de regler som styr kursutbudet. De förmågor det estetiska ämnesområdet anses utveckla är kompetenser som alltmer efterfrågas i arbetslivet. Det handlar om kreativitet, flexibilitet och samarbetsförmåga. Till att utveckla dessa förmågor kan undervisning inom det estetiska ämnesområdet bidra. Det innebär att det estetiska området nu fått en annan betydelse än tidigare och bör därför kunna erbjudas inom gymnasial vuxenutbildning. Även vad gäller idrott och hälsa finns anledning att ta bort nuvarande begränsning för vuxenutbildningen. Ett viktigt skäl för att införa idrott och hälsa i gymnasial vuxenutbildning är att betyg i idrott och hälsa krävs som särskild behörighet för tillträde till idrottslära- och sjukgymnastutbildning. Dessutom skulle ämnet idrott och hälsa bidra till att vuxna studerande får ökade kunskaper om hur man sköter sin hälsa på ett bra sätt.

Kompletterande utbildningar

Samhället och arbetslivet utvecklas allt snabbare, vilket medför behov av flexibilitet inom utbildningssystemet men även behov av alternativa utbildningsformer. Kompletterande utbildningar bidrar till en mångfald inom skolväsendet. Förslagen om kompletterande utbildningar är en följd av att allt fler yrkesutbildningar tenderar att bli eftergymnasiala och att mervärdesskatt har införts på utbildning. Detta har medfört ett behov av att ställa fler utbildningar under statlig tillsyn, bl.a. av konkurrensskäl.

Utlandsutbildade lärare och EG-rätten

Sverige är ett land med elever från många olika kulturer. Undervisningen bedrivs på många olika språk. Sverige behöver rekrytera fler lärare som har invandrat. Det är kommunernas ansvar som arbetsgivare att anställa lärare som har den utbildning och erfarenhet som skall gälla för den aktuella undervisningen. Genom Sveriges medlemskap i EU har Sverige förbundit sig att följa vissa EG-direktiv. Direktiven har betydelse för rörligheten på arbetsmarknaden och lärares möjligheter att få sin

utbildning bedömd och godkänd i annat EU-land. Det är angeläget att Sverige anpassar sin lagstiftning – i detta fall skollagen – så att den inte diskriminerar medborgare från annat EU-land. Genom att anpassa skollagen i enlighet med de EG-direktiv som gäller på området underlättas för lärare från annat land att erhålla anställning i Sverige. Samtidigt får svensk skola ökade möjligheter att till sig knyta lärare med kunskaper och erfarenheter från andra kulturer, vilket är angeläget eftersom de dels kan tjäna som förebilder för eleverna, dels tillföra kunskaper till övriga lärare.

Bestämmelser om timplan för grundskolan finns främst i form av själva timplanen, som är en bilaga till skollagen (1985:1110). Timplanen anger vilka ämnen som skall läsas i grundskolan samt det minsta antalet timmar lärarledd undervisning som varje elev är garanterad under grundskoletiden, dels totalt, dels för respektive ämne eller ämnesgrupp samt vilka ämnesgrupper som respektive ämne ingår i. Vidare bestäms i timplanen antalet timmar för språkval, elevens val samt, inom ramen för det totala antalet timmar, timtalet för skolans val. Eftersom timplanen är knuten till skollagen kräver en ändring av ämnesstrukturen riksdagsbeslut.

Genom den förändrade styrningen av skolan har timplanens roll förändrats. Timplanens roll i en mål- och resultatstyrd skola har behandlats i flera utredningar under 1990-talet. Regeringen har i olika sammanhang pekat på det motsägelsefulla i att ha en nationell timplan i en mål- och resultatstyrd skola. Timplanen kan upplevas som ett hinder, t.ex. för ämnesövergripande undervisning och lokal skolutveckling, utan att i formell mening vara det.

5.1 Timplanens roll i en mål- och resultatstyrd skola

Mål- och resultatstyrningen av skolan syftar ytterst till att ge eleverna goda förutsättningar att nå skolans mål. För att klara sitt uppdrag att ge varje elev förutsättningar att nå så långt som möjligt i sin utveckling behöver skolan kunna planera och utnyttja sina resurser på ett flexibelt och målinriktat sätt och arbeta på ett sådant sätt att varje elevs resultat och skolsituation ständigt följs. Kraven på lärarnas kompetens och ett professionellt ledarskap i skolan kommer troligtvis att bli ännu högre i framtiden, samtidigt som nya utmaningar och större personligt ansvar kan göra den nya lärar- och skolledarrollen attraktiv och stimulerande.

Regeringen anser att det system av kvalitetsinstrument som nu har skapats på nationell nivå, i kommunen och i skolan, bör kunna ge förutsättningar att utveckla och garantera kvalitet och likvärdighet i grundskolan. För statens del handlar detta bl.a. om de nationella proven och Statens skolverks nationella uppföljnings- och utvärderingssystem. Den kvalitetsgranskningsnämnd som skall börja sitt arbete 1 juli 1999 kommer också att få en viktig roll. För kommunens del avses bl.a. den årliga kvalitetsredovisningen, uppföljning av resultat och lokalt utvärderingsarbete.

Alla kommuner och skolor har inte hunnit lika långt i sitt kvalitetsarbete. Skolverket har konstaterat att vissa kommuner uppvisar brister i sin kunskap om och tillämpningar av kvalitetsinstrumenten. Både kvalitetsinstrumenten och deras tillämpning behöver utvecklas vidare. Det betyder att det också i dagens skola, *med* en nationell timplan, finns risker för att vissa elevers rätt till en god utbildning åsidosätts. Arbetet med att utveckla det lokala mål- och kvalitetsarbetet i kommunerna och i skolorna måste därför fortsätta. Undervisning utan timplan skulle kunna skapa ytterligare uppmärksamhet kring kvalitetsfrågorna och stimulera skolorna att pröva

olika sätt att arbeta med måltolkning, uppföljning och utvärdering, vilket på sikt också skulle kunna bidra till en positiv skolutveckling.

Regeringen anser emellertid att det inte går att bortse från att det finns vissa risker förknippade med ett avskaffande av den nationella timplanen, särskilt i ett övergångsskede. Många företrädare för ”små” ämnen, dvs. ämnen med ett litet antal timmar i timplanen, uttrycker oro för ämnenas ställning om den nationella timplanen avskaffas. Kommunernas fortsatta ansvar för att kvaliteten upprätthålls, att målen i läro- och kursplaner uppnås och att den totala garanterade undervisningstiden bibehålls måste därför vara mycket tydligt i en skola även utan en nationell timplan. Verksamheten måste följas upp och utvärderas, såväl på lokal som nationell nivå.

Rektors ansvar för grundskolans resultat och verksamhet är tydligt reglerat. Rektor ansvarar för att lärarna i samverkan med elever och föräldrar utarbetar en lokal arbetsplan, svarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och till målen i skolplanen och den lokala arbetsplanen samt genom den årliga kvalitetsredovisningen, som utgör underlag för kommunens samlade utvärdering. Vidare svarar rektor bl.a. för att eleverna får såväl en väl avvägd skoltid i grundskolan som väl avvägda läsår och skoldagar. I en skola utan nationell timplan har därför rektor ett stort ansvar för kvaliteten i skolan.

Timplanens roll i styrsystemet har varit att på ett nationellt plan uttrycka vilken ambitionsnivå som är möjlig att ha inom kursplanernas ram. Regeringen instämmer med Skolkommittén i uppfattningen att timplanen därmed kan invagga lärare, skolledare och föräldrar i en sorts falsk trygghet, en känsla av att den tilldelade tiden i sig är en garant för elevernas kunskaper och färdigheter.

Timplanen har också haft en viktig roll som utgångspunkt för skolans organisation. Förutsättningarna har nu blivit annorlunda, bl.a. genom det nya skolutvecklingsavtalet mellan arbetsgivaren och lärarorganisationerna, som har försvagat kopplingen mellan timplanen och lärarnas arbetstid. Timplanen har förlorat sin avgörande betydelse för kvalitet och likvärdighet och sin styrkraft för skolans organisation och resursfördelning. Målen måste i framtiden bli de viktigaste styrinstrumenten, inte den tid som används för att nå dit.

Trots att mycket av det friutrymme som lärare och skolledare efterlyser redan finns inom nuvarande system, förutsatte arbetsgruppen att ett avskaffande av den nationella timplanen skulle uppfattas som en positiv signal av de flesta lärare och skolledare. Att arbeta utan centralt fastställd timplan kommer att betyda ett utökat ansvar men också ett ökat förtroende för lärare och skolledare i skolan.

Sammantaget anser regeringen, i likhet med det stora flertalet remissinstanser, att en skola utan nationell timplan stämmer bättre överens med intentionerna bakom en mål- och resultatstyrd skola än vad som gäller i dag. Ett eventuellt slutligt beslut om att ta bort den nationella timplanen bör dock föregås av en försöksverksamhet i vilken konsekvenserna prövas, något som riksdagen redan tidigare ställt sig bakom. Regeringen avser därför att ta initiativ till en försöksverksamhet utan nationell timplan.

Det är viktigt att under försöksverksamheten noga analysera de risker som kan vara förknippade med ett avskaffande av den nationella timplanen, men också de positiva effekterna. Många remissinstanser menar i likhet med arbetsgruppen att undervisning utan timplan bör kunna bidra positivt till skolutvecklingen. Skolhuvudmannens uppdrag att med utgångspunkt i nationella mål ge alla barn och ungdomar en likvärdig utbildning av god kvalitet kvarstår oförändrat även om den nationella timplanen avskaffas.

5.2 Utformning av försöksverksamheten

Regeringens bedömning: Genom en försöksverksamhet bör prövas både *om* den nationella timplanen kan tas bort och *hur* detta i så fall kan ske. Inom ramen för den totala minsta garanterade undervisningstiden bör försöksverksamheten innebära en fullständig befrielse från den nationella timplanens indelning i tid per ämne eller ämnesgrupp. Det bör därvid särskilt beaktas hur skolorna tillgodoser möjligheterna för eleverna att göra egna val.

För att få möjlighet att delta i försöksverksamheten bör kommunen uppfylla nationellt fastställda krav, vilket i huvudsak innebär ett tydliggörande av de krav som redan ställs inom ramen för mål- och resultatstyrningen av skolan. Kraven bör fastställas mer i detalj av den delegation som föreslås bli ansvarig för försöksverksamheten.

Alla kommuner bör inbjudas till försöksverksamheten. Bland kommuner som uppfyller kraven bör delegationen göra ett urval av högst ett åttiotal kommuner.

Deltagande kommuner bör sedan ges möjlighet att mot bakgrund av nationellt fastställda krav och skolornas intresse ansluta skolor i kommunen till försöksverksamheten. Kommunerna bör anmäla anslutna skolor till den ansvariga delegationen.

Några fristående skolor bör knytas till försöksverksamheten.

Försöksverksamheten bör starta i skolorna höstterminen år 2000 och pågå i fem år, med möjlighet till ett slutligt ställningstagande till om den nationella timplanen kan avskaffas efter tre år.

Arbetsgruppens bedömningar och förslag: Stämmer i stort överens med regeringens bedömning. Arbetsgruppen presenterade dock, utan att ta ställning, två alternativ för omfattningen av försöksverksamheten.

Remissinstanserna: I stort sett samtliga remissinstanser är positiva till en försöksverksamhet och instämmer i att en nationell timplan inte överensstämmer med en mål- och resultatstyrd skola. Några kommuner förespråkar att den nationella timplanen tas bort utan föregående försöksverksamhet. Många kommuner, främst kommuner som besvarat remissen spontant, anmäler dessutom sitt intresse att delta i försöket.

Det stora flertalet remissinstanser ställer sig bakom huvuddragen i arbetsgruppens förslag till utformning av försöksverksamheten. Det gäller bl.a. hur syftet med försöksverksamheten formuleras samt vilka krav som skall ställas på kommunerna och skolorna. *Riksrevisionsverket (RRV)*

menar dock att arbetsgruppen i sitt förslag till försöksverksamhet låtit *hur*-aspekten nästan helt tränga ut *om*-aspekten.

Flertalet remissinstanser förordar en försöksverksamhet där alla kommuner, och deras skolor, inbjuds att delta. *Skolverket*, *Högskoleverket*, *Sollentuna kommun*, *Timrå kommun* och *LO* förordar dock en försöksverksamhet begränsad till tjugo kommuner. Som skäl anför de båda myndigheterna bl.a. behovet att genom ett riktat urval säkerställa att olika kommuntyper blir representerade i försöket. Även *RRV* har synpunkter på representativiteten i urvalet, dock utan att ta ställning till alternativet. *Skolverket* uppfattar dessutom det öppnare alternativet som ett smyginförande av en avskaffad nationell timplan.

Flertalet remissinstanser stöder förslaget om en femårig försöksverksamhet. *Svenska Arbetsgivarföreningen (SAF)*, *Malmö kommun*, *Umeå kommun* och *Örebro kommun* anser dock i likhet med arbetsgruppen att ett beslut om huruvida den nationella timplanen kan tas bort eller ej bör fattas efter tre år även om försöket pågår i fem år. Vissa remissinstanser, t.ex. *Svenska Kommunförbundet*, *Hallsbergs kommun*, *Lidköpings kommun* och *Ljusdals kommun*, förordar en kortare försöksperiod på tre år.

Skälen för regeringens bedömning: Försöksverksamheten bör enligt regeringens uppfattning ha två syften – att pröva *om* den nationella timplanen kan tas bort och *hur* detta i så fall kan ske. För det första innebär det att försöksverksamheten bör pröva om ett avskaffande av den nationella timplanen får önskade effekter, nämligen att stärka och renodla mål- och resultatstyrningen av skolan och därigenom ytterst ge eleverna bättre förutsättningar att nå skolans mål. För det andra bör den pröva om och i så fall på vilket sätt styrningen och kvalitetssäkringen av skolans arbete behöver utvecklas om den nationella timplanen tas bort. Utgångspunkten är ett oförändrat uppdrag till skolan. Avsikten är inte att den nationella timplanen skall ersättas med en kommunalt fastställd timplan.

För att ge underlag för dessa bedömningar bör försöksverksamheten innebära en fullständig befrielse från den nationella timplanens indelning i tid per ämne eller ämnesgrupp. Under förutsättning att övriga kvalitetsinstrument används ger kursplanerna en tillräcklig grund för att målen skall nås. En lokal arbetsplan som följs upp och utvärderas mot de nationella målen, målen i skolplanen, uppföljning och utvärdering samt kvalitetsredovisningar är de instrument som även fortsättningsvis skall användas. Det finns skäl att i försöksverksamheten särskilt iakta hur skolorna i försöksverksamheten ger eleverna möjlighet att göra egna val.

Ett avskaffande av den nationella timplanen bör stödja behovet av att individuellt anpassa undervisningen för elever i behov av särskilt stöd. Det är dock viktigt att särskilt följa hur behoven hos denna elevgrupp tas om hand i försöksverksamheten, såväl i samband med kommunernas och skolornas planering som vid uppföljning, utvärdering och kvalitetsredovisning.

Den totala minsta garanterade undervisningstiden bör gälla även för skolor inom försöksverksamheten. Undervisning utan timplanen förändrar inte behovet av tid i skolan. Snarare tydliggörs behovet av den tid som krävs för att eleverna skall nå målen. Tid krävs också för att skolan skall kunna planera sin undervisning efter målen att sträva mot.

För att få möjlighet att delta i försöksverksamheten bör kommunen uppfylla nationellt fastställda krav. I stort understryker dessa de krav som redan ställs på kommuner inom ramen för mål- och resultatstyrningen. Kommunen skall således ha en aktuell skolplan som kontinuerligt följs upp och utvärderas samt rutiner för att upprätta årliga kvalitetsredovisningar. Kommunen bör emellertid också kunna redovisa syftet med att delta i försöksverksamheten, ansvarsfördelningen i kommunen för försöksverksamheten, hur och inom vilka områden deltagande skolor skall stödjas samt planerade insatser för kvalitetssäkring av skolans verksamhet under försöket.

För att en skola skall kunna anslutas till försöksverksamheten bör även den uppfylla nationellt fastställda krav. Den skall ha en lokal arbetsplan samt rutiner för kvalitetsredovisningar vid varje skola i försöksverksamheten. Vidare bör varje skola redovisa syftet med sitt deltagande, hur ansökan har förankrats hos personal, elever och föräldrar, hur rektor och lärare avser att kvalitetssäkra utbildningen samt vilken kompetensutveckling som krävs för skolans personal.

Såväl kommun som skola bör årligen redogöra för, följa upp och utvärdera försöksverksamheten. Detta kan ske i samband med ordinarie uppföljning och utvärdering av skolplanen respektive den lokala arbetsplanen och/eller i samband med kvalitetsredovisningen. Kommunen och skolan bör också vara beredda att informera andra kommuner och skolor om genomförande och utvärderingsresultat, ge representanter för kommunledning, skolledning och lärare möjlighet att delta i nätverksmöten, seminarier och uppföljningskonferenser samt delta i nationella utvärderingar och uppföljningar, liksom i forskningsprojekt.

Regeringen anser att det bör ankomma på den delegation som föreslås bli ansvarig för försöksverksamheten (se vidare i avsnitt 5.3) att mer i detalj fastställa de krav som skall ställas på deltagande kommuner och anslutna skolor samt vilka krav som skall ställas på deras rapportering.

Försöksverksamhetens omfattning

Av regeringens proposition *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmen m.m.* (prop. 1997/98:94) framgår att arbetsgruppens uppdrag var att utforma en försöksverksamhet där ett begränsat antal kommuner skulle ges möjlighet att delta. Arbetsgruppen presenterade två alternativa förslag till omfattning av försöksverksamheten. Det första alternativet innebär att ett tjugotal kommuner och ett begränsat antal skolor som uppfyller de ovan redovisade kraven ges möjlighet att delta. Det andra innebär att alla intresserade kommuner, och deras skolor, som uppfyller kraven inbjuds att delta.

Regeringen förordar att alla kommuner skall inbjudas till försöksverksamheten. För att en kommun skall ges möjlighet att delta skall den uppfylla de preciserade kraven. Regeringen bedömer att urvalet bör begränsas till högst ett åttiotal kommuner. Begränsningen är rimlig både utifrån vilket antal som kan förväntas ha intresse att delta och samtidigt fylla

kraven samt mot bakgrund av det antal som är praktiskt möjligt att följa inom ramen för en försöksverksamhet. Med detta antal bör det dessutom finnas goda förutsättningar att göra lämpliga urval för utvärderingen av försöksverksamheten, vilket i sin tur ger förutsättningar för en utvärdering av god kvalitet. Den föreslagna delegationen bör besluta om vilka kommuner som skall ingå i försöksverksamheten.

Regeringen förordar, i likhet med arbetsgruppen och flertalet remissinstanser som yttrat sig i frågan, att kommunerna i försöksverksamheten bör svara för urvalet av skolor och därmed ansluta dessa till försöket. Detta stämmer väl överens med ansvarsfördelningen mellan stat och kommun och med de processer som sannolikt kommer att ske i berörda kommuner och skolor. När en kommun ges klartecken att delta återstår mycket arbete på skolorna med att utveckla syftet med att delta och att förankra detta hos personal, elever och föräldrar. Kommunen skall således pröva om intresserade skolor fyller de fastställda kraven för att få delta för att sedan anmäla de skolor som valts ut till den delegation som föreslås leda försöksverksamheten.

Regeringen är positiv till att knyta några fristående skolor till försöksverksamheten, trots att den nationella timplanen inte är formellt bindande för dem. Förslaget stöds bl.a. av *Skolverket* och *Friskolornas Riksförbund*. *Skolverket* menar att timplanen trots allt spelar en viktig roll även i förhållande till de fristående skolorna, genom att såväl godkännande som tillsyn har den nationella timplanen som viktig referenspunkt. Delegationen bör svara för urvalet av fristående skolor som knyts till försöksverksamheten.

Försöksverksamhetens längd

En femårig försöksverksamhet får stöd av många remissinstanser, t.ex. *Skolverket* och *lärarorganisationerna*. Vissa remissinstanser, framför allt kommuner, anser dock att fem år är en för lång period för att avvakta en slutlig bedömning. Några menar att timplanen bör tas bort utan föregående försöksverksamhet.

Regeringen menar att huvudalternativet bör vara att försöksverksamheten skall pågå i fem år, men utesluter inte att det kan vara möjligt att ta ställning till om den nationella timplanen kan avskaffas redan efter tre år. Detta förutsätter att det då föreligger en tillfredsställande uppföljning och utvärdering. Ett ställningstagande efter tre år skulle innebära att försöksverksamheten i praktiken avslutas efter denna tidpunkt. Vissa mer utvecklingsinriktade insatser skulle trots detta kunna fortgå och rapporteras vid en senare tidpunkt.

Starttidpunkt

Det är önskvärt att försöksverksamheten kommer i gång så snart det är möjligt. Regeringen bedömer dock att försöket kan starta först höstterminen år 2000. Detta med hänsyn till den nationella beslutsprocessen samt de beslutsprocesser och det förberedelsearbete som krävs i kommuner och skolor. Även för skolor som redan i utgångsläget uppfyller de krav som

ställs för deltagande krävs tid för att förankra beslutet hos elever, föräldrar och personal.

Under förutsättning att riksdagen delar regeringens bedömning avser regeringen att påskynda arbetet med att utforma en förordning om försöksverksamhet. Enligt 15 kap. 4 § skollagen får försöksverksamhet anordnas inom det offentliga skolväsendet enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer. I sådana föreskrifter får undantag göras från organisatoriska bestämmelser i skollagen. Enligt regeringens bedömning kan de särskilda föreskrifter som behövs för försöksverksamheten ges inom ramen för detta bemyndigande.

När beslutet om föreskrifter för försöksverksamheten är fattat bör den ansvariga delegationen bjuda in kommunerna att delta i försöksverksamheten. Det innebär att de första kommunerna bör kunna få besked under vintern 1999/00 om att de kan starta försöket hösten år 2000.

5.3 Styrning och utvärdering av försöksverksamheten

Regeringens bedömning: Försöksverksamheten bör ledas och följas upp av en delegation med representanter för staten, Svenska Kommunförbundet, lärarorganisationerna och skolledarna.

Försöksverksamheten kommer att utvärderas.

Arbetsgruppens bedömning: Stämmer i huvudsak överens med regeringens. Arbetsgruppen redovisade dock, utan att ta ställning, två alternativ för styrning av försöksverksamheten.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser har kommenterat ansvarsfördelningen för försöksverksamheten på central nivå. *Läraryrket* och *Lärarnas Riksförbund* förordar i sitt gemensamma remissvar alternativet där försöksverksamheten leds av en delegation eller kommitté. Denna uppfattning delas av flera kommuner. *Skolledarna* ser med tillfredsställelse att olika intressenter på nära håll blir delaktiga, men förordar inte något av alternativen. *Skolverket* framhåller däremot vikten av att uppföljningen och utvärderingen av försöksverksamheten ligger på sektorsmyndigheten. Även ansvaret för att samordna utvecklings- och stödinsatser bör ligga på Skolverket. *RRV* betonar vikten av att försöksverksamheten leds så att den inte får karaktären av en organisation för förhandling mellan olika partsintressen. Bland annat *Handikappombudsmannen* framför att handikapporganisationerna bör göras delaktiga i styrningen av försöksverksamheten.

Endast ett fåtal remissinstanser yttrar sig över frågan om den nationella uppföljningen och utvärderingen. Några betonar dock dess betydelse. *RRV* anser att arbetsgruppens beskrivning av den nationella utvärderingen inte tydliggör ansvaret för densamma.

Ett flertal remissinstanser understryker betydelsen av forskningsinsatser. *Skolverket* förordar dock att medel i stället för till forskning avsätts för grundliga, forskningsanknutna utvärderingar och implementeringsstudier.

Skälen för regeringens bedömning: Utan att ta ställning till frågan anvisade arbetsgruppen två alternativ för hur ansvarsfördelningen för

försöksverksamheten kan utformas på nationell nivå. I det ena alternativet görs Skolverket ensamt ansvarig att i samråd med övriga parter följa och stödja försöket. I det andra tillsätter regeringen en delegation eller kommitté för försöksverksamheten med representanter för berörda intressenter.

Regeringen anser att försöksverksamheten bör ledas av en delegation med representanter för staten, Svenska Kommunförbundet, lärarorganisationerna och skolledarna. På detta sätt görs olika intressenter delaktiga i försöksverksamheten. Det är betydelsefullt främst med anledning av de utvecklings- och stödinsatser som krävs i samband med försöksverksamheten, men också för uppföljningen och utvärderingen av densamma. Delegationen bör söka samverka med övriga intressenter, såsom elevorganisationerna, Riksförbundet Hem och Skola och handikapporganisationerna.

Delegationen bör ges ett övergripande ansvar för styrning av försöksverksamheten, dvs. för utveckling och stöd samt uppföljning och utvärdering av försöksverksamheten. Utöver att ingå i delegationen bör Skolverket också ges i uppdrag att biträda denna under såväl ansökningsfasen som försöksperioden. Genom myndighetsansvaret för skolan har verket dessutom ett generellt och oförändrat ansvar i förhållande till de deltagande kommunerna och deras skola. Delegationen bör vidare ges i uppdrag att initiera en fristående utvärdering av försöksverksamheten samt bör också ha som uppdrag att stödja den forskning som föreslås knytas till försöksverksamheten. Genom denna lösning uppnås en hög grad av delaktighet för alla parter, samtidigt som kraven på allsidighet i utvärderingen kan tillgodoses.

Uppföljning och utvärdering

Syftet med den nationella utvärderingen av försöksverksamheten är främst att ge regering och riksdag underlag för att bedöma *om* den nationella timplanen kan tas bort och *hur* detta i så fall kan ske. Det innebär att utvärderingen systematiskt skall undersöka och värdera om och hur kommunerna uppfyller de olika krav som ställs. Den nationella utvärderingen skall värdera om kommunernas och skolornas uppföljning, utvärdering och egenkontroll är tillräcklig för att garantera kvalitet och likvärdighet. Utvärderingen bör vidare ge underlag för att bedöma om det krävs justeringar i de nationella måldokumenterna om den nationella timplanen tas bort. I utvärderingen bör såväl elevers, lärares som föräldrars erfarenheter utgöra en grund.

Forskning

Regeringen menar att en försöksverksamhet utan nationell timplan är intressant från forskningssynpunkt bl.a. genom att erbjuda möjligheter att jämföra skilda undervisningssituationer med varierande grad och art av tidsstyrning. En forskningsinsats erbjuder helt andra möjligheter än uppföljningen och utvärderingen att på ett fördjupat och långsiktigt sätt studera hur en minskad tidsstyrning påverkar t.ex. det långsiktiga mål-

och resultatstyrningsarbetet, undervisningssituationen, undervisningsinnehållet samt det lokala samspelet mellan olika aktörer i skolan.

Det är naturligtvis orealistiskt att förvänta sig att forskningsinsatser i anslutning till försöksverksamheten utan nationell timplan kan ge något helt entydigt svar på frågan om vad som är bäst, t.ex. om elever generellt sett lär sig mer eller mindre om tidsstyrningen minskar. Vad man med säkerhet kan förvänta sig är ökad kunskap om processerna bakom elevers och lärares tidsanvändning i samspel med övriga faktorer av betydelse för lärandet.

Mot denna bakgrund, samt det bifall som arbetsgruppens förslag till forskningsinsats fått hos remissinstanserna, finner regeringen det angeläget att forskning kommer till stånd i anslutning till försöksverksamheten. Eventuella forskningsinsatser bör kunna fortgå även efter att försöksverksamheten har avslutats.

6.1 Tydligare reglering av det individuella programmet

Regeringens förslag: Bestämmelsen i 5 kap. 4 b § skollagen (1985:1100) förtydligas med innebörden att ett individuellt programs huvudsakliga syfte är att förbereda eleven för studier på ett nationellt eller specialutformat program. Bestämmelsen om udda yrken tas bort. Bestämmelsen om att det individuella programmet skall möta speciella behov ändras.

Skollagen ändras så att även landsting, efter överenskommelse med en kommun, skall kunna anordna utbildning på ett individuellt program.

Regeringens bedömning: Hela eller delar av en nationellt fastställd kursplan bör kunna ingå i den individuella studieplanen för en elev på ett individuellt program. De kunskaper en elev har fått på en del av en kurs bör dokumenteras i form av ett intyg.

Arbetsgruppens förslag: Sammanfaller i huvudsak med regeringens förslag. En möjlighet att dela upp omfattande kurser i delkurser bör införas på de individuella programmen. Denna möjlighet bör begränsas till längre kurser i yrkesämnen och ingen delkurs skall kunna vara mindre än 50 gymnasiepoäng. En delkurs från ett individuellt program bör kunna ingå i ett slutbetyg från det nationella program som eleven senare följer.

Remissinstanserna: Nästan samtliga instanser tillstyrker att regleringen tydliggörs och att preparandsyftet understryks. Samtliga instanser som yttrat sig i frågan, tillstyrker förslaget att landsting skall få anordna individuella program. Majoriteten av instanserna ansluter sig även till förslaget att kunna dela upp längre kurser i yrkesämnen i delkurser. Åsikterna går dock isär något om hur detta skall gå till samt om betyg skall sättas. Flera kommuner menar att delkurser gör målen mer överblickbara för eleven samt ger snabbare bekräftelse. *Tomelilla* kommun menar att förutsättningarna ökar för att skapa en studieuppläggning som överensstämmer med elevens intresseinriktning om förslaget om delkurser införs. Några instanser motsätter sig dock förslaget, t.ex. *Statens skolverk*, som anser att de målrelaterade kursplanerna och de därtill kopplade betygskriterierna inte kan delas upp i delkurser. Vidare bör en elev i stället för betyg på delkurser få ett intyg som följer eleven till det nationella programmet. Skolverket hänvisar till det pågående arbetet inom verket med modulisering av kurser i gymnasieskolan. *Skolledareföreningen* och *Läraryrket* menar att ett system med delkurser kan utgöra hinder för eleverna att se helheten i yrkesämnet.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Det individuella programmet är ett viktigt redskap för kommunerna att kunna erbjuda ungdomar, som av olika skäl inte påbörjat eller avbrutit ett nationellt eller specialutformat program, en gymnasieutbildning. Inom det individuella

programmet finns unika möjligheter att möta elevers olika behov och förutsättningar. Utan att frånta grundskolan dess ansvar för elevernas resultat, anser regeringen att kvaliteten på och utvecklingen av det individuella programmet är central för att kunna ge alla ungdomar förutsättningar att skaffa sig en gymnasieutbildning. Regeringen delar arbetsgruppens slutsats att det individuella programmet generellt behöver utvecklas vidare, liksom den lokala uppföljningen av eleverna och utvärderingen av verksamheten. Att stödja och stimulera en sådan utveckling blir inte minst viktig mot bakgrund av att behörighetsregler införts för antagning till gymnasieskolan.

Införandet av behörighetsreglerna för antagning till gymnasieskolan har lett till att betydligt fler elever nu går på det individuella programmet jämfört med läsåret 1997/98. I oktober 1998 gick drygt 15 300 elever på det individuella programmets årskurs 1, vilket motsvarar 13,2 % av samtliga elever i gymnasieskolans årskurs 1. Detta är 1 900 fler jämfört med året innan. Uppgifter visar att en relativt stor andel, över 50 %, av de elever som år 1994 började årskurs 1 på det individuella programmet, lämnat gymnasieskolan redan efter ett eller två år. Vidare är det totalt sett bara 17 % av eleverna som inom fyra år fått ett slutbetyg. Regeringen har gett Skolverket i uppdrag att följa elevströmmarna till och från samt inom gymnasieskolan, och särskilt uppmärksamma i vilken utsträckning elever som går över från ett individuellt program till ett nationellt program, klarar av att fullfölja sina studier.

Den särskilda arbetsgrupp som haft i uppdrag att se över det individuella programmet har i rapporten PRIV – en ny väg till ett nationellt program (Ds 1998:27), konstaterat att kvaliteten på utbildningen skiftar mycket mellan olika kommuner. I flera kommuner har den pedagogiska utvecklingen kommit långt. Eleverna upplever för första gången att de får stöd, blir sedda och får en undervisning som är anpassad till deras egen nivå. I många kommuner behöver dock kvaliteten på det individuella programmet höjas.

Om kvaliteten på utbildningen höjs ökar möjligheterna för fler elever att studera vidare. I syfte att bl.a. öka förutsättningarna för fler elever att gå över till studier på ett nationellt program och för att stärka elevernas motivation till studier samt höja statusen på det individuella programmet, har regeringen beslutat att betyg skall kunna sättas på grundskoleämnena av lärare på det individuella programmet och att dessa betyg skall tillgodoräknas eleven när denne söker till ett nationellt program.

Nuvarande bestämmelser

Bestämmelser om det individuella programmet finns i 5 kap. skollagen (1985:1100) och i gymnasieförordningen (1992:394). Enligt 5 kap. skollagen är varje kommun skyldig att erbjuda utbildning på nationella, specialutformade eller individuella program i gymnasieskolan för samtliga ungdomar som är bosatta i kommunen och som avslutat grundskoleutbildning eller motsvarande utbildning.

Enligt nuvarande bestämmelser kan det individuella programmet syfta till att stimulera eleven att senare gå över till ett nationellt eller

specialutformat program eller att göra det möjligt för en elev att genom lärlingsutbildning förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan. Programmet kan också användas för utbildningar för udda yrken samt för att möta elevers speciella behov.

Bestämmelserna behöver förtydligas

I syfte att stödja en utveckling där fler elever på det individuella programmet går över till studier på ett nationellt eller specialutformat program, anser regeringen att bestämmelserna om det individuella programmet i 5 kap. 4 b § skollagen bör renodlas och förtydligas.

Regeringen anser, i likhet med arbetsgruppen, att det individuella programmets huvudsyfte, att förbereda eleverna för studier på ett nationellt eller specialutformat program, bör tydliggöras i skollagen. Detta får stöd av nästan samtliga remissinstanser, bl.a. *Skolverket*. *Skolledarna* menar att tydlighet och struktur är särskilt viktigt för det individuella programmet. *SIH* tillstyrker också att preparandsyftet markeras, eftersom det finns en risk för att det individuella programmet i dag först och främst ses som ett alternativ till de nationella programmen för vissa elevgrupper.

Vidare anser regeringen, i likhet med arbetsgruppen och flera remissinstanser, att bestämmelsen i skollagen om udda yrken skall slopas. Bestämmelsen kom till innan möjligheten till utbildning på specialutformade program infördes. Utbildningar för udda yrken anordnas i dag huvudsakligen antingen inom specialutformade program inom hantverksprogrammet eller som en variant av det individuella programmets lärlingsutbildning och den nya moderna lärlingsutbildningen. Bestämmelsen saknar i dag därför aktualitet. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* menar dock att möjligheten att anordna utbildning för udda yrken bör finnas kvar med tanke på den utbildning med speciell yrkesinriktning som ändå bedrivs inom ramen för det individuella programmet. Regeringen anser att den utbildning med mycket speciell yrkesinriktning som fortfarande anordnas inom det individuella programmets ram och inte räknas som vare sig lärlingsutbildning eller specialutformat program, täcks in av 5 kap. 4 b § femte punkten skollagen (lydelse enligt SFS 1999:180).

Regeringen anser vidare att skollagens bestämmelse om att det individuella programmet kan möta elevers speciella behov skall ändras med innebörden att det främst är speciella utbildningsbehov som skall tillgodoses. Regeringen vill betona att det individuella programmets funktion är att möta *varje* elevs speciella behov. På programmet går dessutom ett antal elever som av olika skäl aldrig går över till ett nationellt eller specialutformat program. Regeringen vill understryka vikten av att även dessa elever får en utbildning av hög kvalitet som så långt som möjligt motsvarar de kunskapskrav som arbetsmarknad och samhälle ställer. Inom det individuella programmet finns bl.a. elever från särskolan, elever med stora inlärningssvårigheter och elever med någon form av funktionshinder. Regeringen anser generellt att dessa grupper och den utbildning som de erbjuds framöver bör ägnas större uppmärksamhet.

Skolverket har fått i uppdrag att särskilt följa upp vilka konsekvenser de nya behörighetsreglerna fått och bl.a. se över vilka alternativa studier som erbjudits de elever som inte nått betyget Godkänd i de behörighetsgivande ämnena.

Regeringen vill i sammanhanget understryka betydelsen av att den individuella studieplan som skall upprättas för varje elev på det individuella programmet, verkligen utformas utifrån varje elevs behov och följs upp och utvärderas samt revideras vid behov och att detta sker tillsammans med eleven och i förekommande fall elevens vårdnadshavare. Av planen bör bl.a. framgå utbildningens syfte och mål samt vilka kurser och vilken praktik som eleven skall följa. Förutom betyg i avklarade ämnen och nationella kurser, skall ett intyg som visar vad studieplanen innehållit och omdöme om resultaten ges eleven efter genomgången utbildning. För de elever som inte går vidare till ett nationellt program måste det finnas okonventionella utbildningsalternativ som så långt som möjligt möter den enskilde elevens behov och förutsättningar. Betydelsen av detta understryks också av många remissinstanser. Begreppet ”speciella behov” förväxlas dock ofta med ”särskilda behov” och det finns exempel på individuella program som nästan helt saknar utbildningsinslag. För att tydliggöra att det individuella programmet främst skall erbjuda utbildning och därmed möta speciella utbildningsbehov som inte kan tillgodoses inom ramen för de nationella eller specialutformade programmen, föreslår regeringen att bestämmelsen om speciella behov ändras. Förslaget får stöd från bl.a. *Alingsås kommun* och *Landstingsförbundet*. Regeringen vill dock betona att denna nya formulering även kan inrymma verksamhet av mer socialt stödjande karaktär i kombination med utbildning.

Vad gäller den lärlingsutbildning med dubbelt huvudmannaskap som kan anordnas inom ramen för det individuella programmet, vill regeringen hänvisa till det pågående pilotprojektet om en ny modern lärlingsutbildning som införs från och med hösten år 2000 i gymnasieskolan som en alternativ studiemöjlighet inom nationella och specialutformade program. Den arbetsgrupp som tillsatts inom Utbildningsdepartementet för att behandla frågor om samverkan mellan skola och arbetsliv, kommer fram till dess att, i enlighet med riksdagens beslut med anledning av propositionen Gymnasieskola i utveckling – kvalitet och likvärdighet (prop. 1997/98:169, bet. 1998/99:UbU3, rskr. 1998/99:160), ytterligare bereda lärlingsutbildningens innehåll och struktur. Arbetsgruppen kommer i detta sammanhang även att diskutera den lärlingsutbildning som anordnas inom ramen för det individuella programmet.

Möjlighet för landsting att anordna individuella program

Av 5 kap. 6 § skollagen framgår att landstingen får anordna utbildning på sådana nationella program som avser naturbruk och omvårdnad. Efter överenskommelse med en kommun får ett landsting även anordna utbildning på andra nationella program. Vidare kan ett landsting enligt 5

kap. 13 a § skollagen efter överenskommelse med en kommun anordna utbildning på specialutformade program.

Regeringen har erfarit att det finns behov av att anordna programinriktat individuellt program (PRIV) inom naturbruksområdet. *Landstinget i Uppsala län* understryker värdet av att kunna anordna individuella program inom naturbruksgymnasierna, där också goda möjligheter finns att anordna arbetsplatsförlagd utbildning (APU). Möjligheterna för ett landsting att anordna utbildning inom ramen för ett individuellt program är för närvarande dock mycket begränsade.

Av skollagen framgår att ett individuellt program anordnas av hemkommunen eller annan kommun, eller om utbildningen är avsedd för en grupp elever, en annan kommun i samverkansområdet. Med hänsyn till eleven och dennes önskemål om utbildning, anser regeringen att utbildning inom ramen för ett individuellt program skall kunna bedrivas även av ett landsting. Därför skall ett landsting efter överenskommelse med en kommun få anordna utbildning på det individuella programmet. För att detta skall bli möjligt krävs ändring av 13 a § skollagen.

Möjlighet till indelning av omfattande kurser i delkurser

Vissa nationella kurser upplevs av många elever på det individuella programmet som långa med följderna att de ibland avstår från att läsa kursen helt och hållet. Ofta handlar det inte om att eleverna inte skulle klara kursernas innehåll i sig, utan om att eleverna av olika skäl behöver betydligt längre tid än den som ges och mer överblickbara mål. Arbetsgruppen föreslog därför att längre nationella kurser skall kunna delas upp i delkurser på det individuella programmet.

Den individuella studieplan som skall upprättas för varje elev på ett individuellt program kan innehålla både praktik och studier i ämnen på grundskolenivå samt studier enligt såväl nationellt fastställda kurser som lokalt fastställda kurser. En förutsättning för att kunna tillgodoräkna erhållna gymnasiepoäng vid senare studier på nationellt program är att poängen avser kurser som kan ingå i ett nationellt program. De nationellt fastställda kurser som gäller för nationella program kan inte delas upp i delkurser, något som också *Skolverket* framför i sitt remissyttrande. Delkurser, och betyg på dessa, bör enligt regeringens uppfattning således inte införas på det individuella programmet. Regeringen vill i sammanhanget nämna att Statens skolverk i april 1999, i enlighet med riksdagens beslut att möjligheterna bör prövas för en etappindelning av kärnämnen med anledning av propositionen *Gymnasieskola i utveckling – kvalitet och likvärdighet*, fått i uppdrag att dela upp nationella kurser i moduler samt att pröva en uppdelning av kurserna i kärnämnen svenska, engelska och matematik i kortare kurser om lägst 50 gymnasiepoäng.

Syftet med arbetsgruppens förslag kan dock uppnås genom att det i elevens individuella studieplan anges vilka delar av en nationell kursplan som skall ingå liksom om kunskaper för detta skall inhämtas på en arbetsplats eller i gymnasieskolan. Regeringen vill återigen understryka betydelsen av att den individuella studieplanen verkligen är individuellt anpassad och används som ett levande planeringsunderlag för

verksamheten. Vidare skall ett intyg utfärdas som följer eleven till det nationella programmet. Intyget skall ange vilka mål eleven klarat av inom ramen för en kurs samt omfatta ett omdöme om elevens prestation. Det bör ankomma på regeringen att meddela föreskrifter med denna innebörd.

6.2 Utvecklingen av programinriktade individuella program – PRIV

Regeringens förslag: En elev skall kunna söka sådan utbildning som särskilt inriktas mot studier på ett nationellt eller specialutformat program.

Regeringens bedömningar: De programinriktade individuella program som bör erbjudas elever inom ramen för det individuella programmet skall, förutom studier i grundskoleämnena och kärnämnen, innehålla gymnasiekurser i främst yrkesämnena. Elever som tar del av nationella kurser i yrkesämnena skall erbjudas arbetsplatsförlagd utbildning (APU). Styrelsen för utbildningen skall bestämma omfattningen av APU för varje elev. Förslaget om utformning av programinriktade individuella program, liksom förslaget att elever skall erbjudas APU, medför ändringar i gymnasieförordningen (1992:394).

Regeringen planerar att stödja och stimulera utvecklingen av programinriktade alternativ inom det individuella programmet.

Arbetsgruppens förslag: Sammanfaller med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Nästan samtliga instanser tillstyrker förslaget om att elever skall kunna söka programinriktade studievägar inom det individuella programmet samt vad sådana studievägar skall innehålla. Särskilt positiva är kommunerna som pekar på att förslagen ligger väl i linje med utvecklingen lokalt. Några instanser, bl.a. *Svenska Kommunförbundet*, framhåller att det är viktigt att kunna erbjuda eleverna både praktik och APU. *TCO*, *LR* och *Läraryrket* är de instanser som är negativa till PRIV. De menar att förslagen medför en risk för att det individuella programmet tar över ansvaret från grundskolan för elevernas grundskoleresultat.

Skälen för regeringens förslag och bedömningar: Regeringen vill understryka grundskolans skyldighet att tidigt uppmärksamma de elever som är i behov av särskilt stöd. Grundskolans användning av åtgärdsprogram behöver utvecklas. Regeringen anser att det är angeläget att de elever som inte når upp till betyget Godkänd i matematik, svenska alternativt svenska som andraspråk och engelska i årskurs 9, noggrant följs upp och att de insatser som grundskolan vidtagit utvärderas. En elev som inte får betyg i ett grundskoleämne har rätt till ett skriftligt omdöme som beskriver elevens arbete och utveckling. Ett sådant dokument är viktigt för eleven och kan bidra till att förmedla information till den mottagande gymnasieskolan och utgöra ett värdefullt underlag till den

individuella studieplan som skall upprättas för varje elev på det individuella programmet.

Gymnasieskolan måste kunna möta även de elever som av olika skäl inte nått upp till behörighetsbestämmelserna för att kunna tas in på ett nationellt eller specialutformat program. Att utveckla det individuella programmet är således inte ett sätt att frånta grundskolan dess ansvar utan ett sätt att utveckla kvaliteten inom gymnasieskolan.

I syfte att öka andelen elever som går över från ett individuellt program till ett nationellt eller specialutformat program, bör kommunerna erbjuda eleverna programinriktade individuella program, PRIV, inom ramen för det individuella programmet. Riksdagens beslut med anledning av förslag i propositionen Gymnasieskola i utveckling – kvalitet och likvärdighet, innebär en ändring av 5 kap. 4 b § skollagen så att det nu tydligt visas på möjligheten att särskilt inrikta undervisningen inom ett individuellt program mot ett nationellt eller specialutformat program. Ändringen träder i kraft den 1 juli 1999.

Utöver det som nämnts i ovan nämnda proposition om programinriktade individuella program – PRIV – vill regeringen anförda följande. En elev skall kunna söka utbildningen, vilket ställer krav på tydliga mål och tydlig struktur liksom på god information samt studie- och yrkesvägledning. Genom att söka PRIV kan eleverna tydligt se utbildningen som ett led i en studieväg. Vidare ökar möjligheterna till en bra planering för skolan. Att en elev skall kunna söka PRIV uttrycks i lagförslaget som att utbildningen skall utformas för en grupp elever. Regeringen vill i detta sammanhang betona att PRIV skall anpassas individuellt, efter varje elevs intresse, behov och förutsättningar.

PRIV riktar sig främst till elever som saknar behörighet till de nationella programmen i gymnasieskolan och som har för avsikt att söka sig till ett nationellt eller specialutformat program med yrkesämnen. Även elev som har nått behörighet, kan av olika skäl vara en målgrupp för PRIV, vilket framhållits av flera remissinstanser. Elever som går ett PRIV skall utöver studier i grundskoleämnena och kärnämnen ges möjlighet att studera gymnasiekurser i främst yrkesämnen från respektive nationellt program. Det är viktigt att eleven får möjlighet att ta del av kurser inom yrkesämnena för att komma en bit på väg in på ett nationellt program. Eleven skall ha möjlighet att läsa hela eller delar av gymnasiekurser (se ovan), som sedan kan tillgodoräknas eleven när denne kommer in på det nationella programmet. I sammanhanget vill regeringen understryka att den individuella studieplanen också skall användas för elever på ett programinriktat alternativ. Av planen bör framgå syftet med utbildningen, vilka kurser eleven skall följa, vilken praktik och/eller APU som ingår och var denna äger rum, samt de mål som skall uppnås efter genomgången utbildning.

Regeringen delar arbetsgruppens bedömning att en kvalitetshöjning av praktikinlagen på det individuella programmet är nödvändig för att praktiken verkligen skall bli en del av utbildningsvägen och inte uppfattas som ett alternativ till den. Högre krav bör ställas på praktikens kvalitet. Regeringen anser därför att elever som inom PRIV läser nationella kurser i yrkesämnena, till skillnad mot i dag, skall erbjudas APU. Många

remissinstanser stödjer förslaget, t.ex. *Skolverket* och *TCO*, som framför att en kvalitetshöjning av praktiken skulle kunna öka målinriktningen i studierna. Styrelsen för utbildningen skall besluta om omfattningen av APU för varje elev. Styrelsen kan givetvis delegera detta ansvar. Elever skall även fortsättningsvis kunna ta del av praktik och kunna kombinera denna med APU om sådana behov finns.

Regeringen avser att ändra bestämmelserna i gymnasieförordningen mot bakgrund av vad som anförts ovan.

6.2.1 Utvecklingen behöver stimuleras

Arbetsgruppen visade att det individuella programmet ofta tilldelas små resurser, vilket påverkar möjligheterna att bl.a. erbjuda ett varierat utbud. Ofta räcker inte resurserna till för att organisationen runt det individuella programmet skall kunna upparbeta ett nödvändigt samarbete med de övriga programmen. Konsekvensen blir att många individuella program erbjuder få valmöjligheter, vilket riskerar att minska möjligheterna för eleverna att gå vidare till ett nationellt eller specialutformat program. Genom att staten under de senaste åren kraftigt ökat statsbidragen till kommunerna bör ökade förutsättningar finnas för kommunerna att ge mer resurser till det individuella programmet. Regeringen vill i sammanhanget understryka att en satsning på gymnasieskolans individuella program för kommunen som huvudman kan innebära att andra kostsamma åtgärder för individ och samhälle kan undvikas senare.

I 1999 års ekonomiska vårproposition (prop. 1998/99:100) föreslås att resurser som beräknats för genomförandet av försöksverksamhet med lärlingsutbildning, skall få användas till kvalitetsförbättrande insatser för yrkesutbildningar i gymnasieskolan generellt. För att stödja utvecklingen av det individuella programmet, planerar regeringen att, inom ramen för dessa resurser, starta ett utvecklingsprojekt i syfte stimulera och stödja utvecklingen av PRIV. Regeringen planerar också att ge Skolverket i uppdrag att följa och utvärdera projektet samt sprida kunskap och erfarenheter från deltagande kommuner.

7 Kurser inom det estetiska ämnesområdet samt idrott och hälsa inom gymnasial vuxenutbildning

7.1 En historisk tillbakablick

Det estetiska ämnesområdet

Frågan om det estetiska ämnesområdets hemvist inom vuxenutbildningen har ingått i ett stort problemkomplex och var aktuell redan innan den kommunala vuxenutbildningen kom till. Det har framför allt handlat om hur utbildningar kategoriserats i termer av om de å ena sidan gett specifika yrkeskvalifikationer eller behörighet för vidare studier eller om de å andra sidan inriktats mot personlighetsutvecklande verksamhet.

Utbildningsutbudet inom komvux var redan från början i stort sett detsamma som inom ungdomsskolan. Kurser i konst- och musikhistoria, musik och teckning kunde anordnas i komvux men betyg i dessa ämnen krävdes inte för avgångsbetyg.

Läsåret 1982/83 fick komvux sin första egna läroplan, Lvux 82. I läroplanen för grundskolan, Lgr 80, hade ämnet teckning uppgått i det nya ämnet bild men någon motsvarighet infördes inte i Lvux 82. Efter något år kom kompletteringar till Lvux 82 om den gymnasiala delen av komvux som innebar bl.a. att kurser inom det estetiska området inte skulle ingå i komvux kursutbud. I och med införandet av Lvux 82 har nuvarande bestämmelser om vilka ämnen som får förekomma i komvux varit gällande.

Gymnasiereformen som trädde i kraft år 1992 innebar stora förändringar för gymnasieskolan och komvux. En gemensam läroplan, läroplanen för de frivilliga skolformerna Lpf 94, infördes. Gymnasielinjerna ersattes med 16 nationella program, varav det estetiska programmet utgör ett. Med införandet av Lpf 94 och vad som föreskrivs i 2 kap. 6 § förordningen (1992:403) om kommunal vuxenutbildning bibehölls den traditionella gränsdragningen inom vuxenutbildningen som innebär att estetisk verksamhet och estetiska ämnen inte kan ingå i komvux.

Idrott och hälsa

Ämnet gymnastik har av tradition ansetts som ett viktigt led i att fostra barn och ungdomar. Efter hand har dock ämnet utvecklats till att mer inrikta sig på folkhälsa.

Ett viktigt mål inom välfärdspolitiken har varit och är en god hälsoutveckling hos befolkningen. Ur ett internationellt perspektiv har Sveriges befolkning i dag en mycket god hälsa. Folkhälsa handlar dock inte enbart om utvecklingen av det generella hälsoläget bland befolkningen utan även

om hur hälsan utvecklas inom olika befolkningsgrupper. Här finns stora skillnader mellan olika socioekonomiska grupper.

Av regeringens proposition *Idrott och motion för livet* (prop. 1998/99:107) framgår att arbetare inte motionerar regelbundet i lika stor utsträckning som tjänstemän, att andelen överviktiga är större bland arbetare än bland tjänstemän och att andelen överviktiga ökar bland både män och kvinnor.

När Lgr 80 infördes ändrades ämnet gymnastik till idrott. Denna förändring avseende benämningen på ämnet infördes samtidigt i gymnasieskolan. I samband med införandet av läroplanen för obligatoriska skolan, Lpo 94, och införandet av Lpf 94 ändrades benämningen idrott till idrott och hälsa. För komvux bedömdes det dock inte finnas samma behov av ämnet idrott och hälsa.

7.2 Gällande bestämmelser

Av 2 kap. 6 § första stycket förordningen (1992:403) om kommunal vuxenutbildning framgår att gymnasial vuxenutbildning får förekomma i alla ämnen som finns i gymnasieskolan med undantag av vad som där hör till estetisk verksamhet, estetiska ämnen, idrott och hälsa, specialidrott samt schack.

7.3 Det estetiska ämnesområdet samt idrott och hälsa införs i gymnasial vuxenutbildning

Regeringens förslag: Estetisk verksamhet, estetiska ämnen samt idrott och hälsa skall kunna erbjudas i kommunal gymnasial vuxenutbildning.

Regeringens bedömning: Estetisk verksamhet samt idrott och hälsa kurs A bör inte utgöra kärnämnen i gymnasial vuxenutbildning och bör inte heller kunna ingå i ett slutbetyg. Estetiska ämnen och ämnet idrott och hälsa kurs B bör dock kunna ingå i ett slutbetyg.

Kunskapslyftskommitténs och Skolverkets förslag: Sammanfaller i stort med regeringens förslag och bedömning.

Remissinstanserna: Instämmer i stort i Kunskapslyftskommitténs förslag och ställningstaganden. *Studieförbundet Vuxenskolan* anser att estetiska ämnen inom gymnasieskolans estetiska program skall kunna erbjudas inom all vuxenutbildning, men hävdar att man bör finna en gränsdragning till folkbildningen som bygger vidare på den sedan många år tillämpade gränsdragningen mellan folkbildningen och komvux. *Folkuniversitetet* anser att estetiska kurser inte bör vara en uppgift för kommunal vuxenutbildning. *Riksförbundet för kommunal och statlig vuxenutbildning (Rvux)*, *Lärarnas Riksförbund (LR)* samt ett antal kommuner anser att även idrott och hälsa skall kunna förekomma i komvux.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Vuxenutbildningen befinner sig i dag i en dynamisk period där bl.a. arbetsmarknadens krav

och utbildningspolitiska förändringar driver på utvecklingen. Regeringen konstaterar att samhällsförändringen nu lett till att det finns skäl att ge kurser inom gymnasial vuxenutbildning även inom det estetiska ämnesområdet och kurser i idrott och hälsa. Detta har också visat sig angeläget det senaste året, inte minst mot bakgrund av det flertal dispensansökningar från kommuner runt om i landet som regeringen beviljat. De dispenser som beviljats avser både det estetiska ämnesområdet och ämnet idrott och hälsa. Dispenser har exempelvis beviljats för att anordna utbildningar med inslag av kurser inom det estetiska ämnesområdet som ett led inför kommande yrkesutövning för bl.a. invandrargrupper. Kurser med inslag av estetiska ämnen har erbjudits studerande för att ge möjlighet att komma in på högre konst- eller musikutbildningar. Dispenser har också beviljats för estetiska ämnen och idrott och hälsa för att anordna kurser för studerande med inriktning mot läraryrket, friskvårdsarbete eller likartade verksamheter.

Regeringens förslag öppnar möjlighet för studerande att läsa ämnen inom det estetiska ämnesområdet samt idrott och hälsa, och ger kommunerna möjlighet att anordna dessa kurser. Kurserna Estetisk verksamhet och Idrott och hälsa kurs A utgör kärnämnen i gymnasieskolan och är därmed obligatoriska i ett slutbetyg från gymnasieskolan. Enligt nuvarande regler uppfyller sökande från komvux kraven för grundläggande behörighet till högskolestudier genom ett slutbetyg eller ett samlat betygsdokument som omfattar lägst betyget Godkänd i kurser som omfattar minst 90 % av de gymnasiepoäng som krävs för ett slutbetyg. Om kurserna Idrott och hälsa kurs A och Estetisk verksamhet skulle ingå i gymnasiepoängen för slutbetyg, skulle det med nuvarande regler innebära att en sökande kan sakna eller ha icke godkänt i en eller flera kärnämneskurser – t.ex. svenska, engelska och matematik – och ändå uppfylla kraven för grundläggande behörighet. Regeringens bedömning är därför att dessa ämnen inte bör utgöra kärnämnen i gymnasial vuxenutbildning och bör inte heller kunna ingå i ett slutbetyg från en sådan utbildning. Därmed påverkar de inte den grundläggande behörigheten till högre studier. I de fall betyg i något av dessa ämnen krävs för särskild behörighet till högre studier kan detta dokumenteras i ett samlat betygsdokument. Estetiska ämnen inom det estetiska programmet och ämnet idrott och hälsa kurs B utgör inte kärnämnen i gymnasieskolan och bör kunna ingå i ett slutbetyg från gymnasial vuxenutbildning.

Bedömningen – att Idrott och hälsa kurs A och Estetisk verksamhet inte bör kunna ingå i ett slutbetyg från gymnasial vuxenutbildning – skall inte uppfattas som att regeringen betraktar dessa kurser som mindre värda eller att de har lägre status än andra kurser. Regeringen föreslår att dessa kurser skall kunna erbjudas i gymnasial vuxenutbildning därför att de bedöms som värdefulla för vuxenstuderande ur flera perspektiv. Förslaget innebär i förhållande till nuläget en förstärkning och ambitionshöjning av dessa ämnen, eftersom de inte är tillåtna att ingå i kursutbudet i dag. Däremot är det enligt regeringens bedömning inte lämpligt att nu införa förändringar som medför konsekvenser för den grundläggande behörigheten till högre studier.

Regeringen föreslår att förändringarna skall träda i kraft den 1 januari år 2000.

Det estetiska ämnesområdet

De förmågor det estetiska ämnesområdet anses utveckla är den kompetens som alltmer efterfrågas av arbetslivet generellt. Det handlar om kreativitet, flexibilitet och samarbetsförmåga. Större krav ställs också på kommunikativ förmåga och medarbetarnas förmåga till problemlösning samt kritiskt och kreativt tänkande. Undervisning inom det estetiska ämnesområdet kan bidra till att utveckla dessa förmågor. Det innebär att det estetiska området nu har fått en annan betydelse än tidigare då estetiska ämnen mer eller mindre sågs som fritidssysselsättning.

Det estetiska ämnesområdet handlar också om framtida behov av yrkesinriktade utbildningar inom t.ex. hantverk, slöjd, turism, kultur och musik. Gymnasial vuxenutbildning bör av det skälet kunna erbjuda utbildningar som ger kunskaper inom dessa områden eller behörighet till högre utbildning. Detta kan medverka till att antalet arbetstillfällen ökar och att verksamhet inom dessa områden utvecklas.

Det finns enligt regeringens mening även pedagogiska skäl att införa estetiska ämnen och estetisk verksamhet i komvux. Bl.a. för personer med kort utbildningsbakgrund, där steget in i det traditionella utbildningsväsendet många gånger uppfattas som svårt, skulle inslag inom det estetiska ämnesområdet i gymnasial vuxenutbildning sannolikt bidra till att stärka dessa personer och underlätta deras möjligheter att ta del av vuxenutbildning.

Regeringen instämmer i Kunskapslyftskommitténs synpunkter i betänkandet *Vuxenutbildning för alla? Andra året med Kunskapslyftet* (SOU 1999:39) att det estetiska ämnesområdet har en viktig uppgift att fylla för utvecklingen av sociala basfärdigheter. Utbildning i estetiska ämnen utgör också en bas för fortsatt lärande inom de estetiska områdena och för att utveckla ett yrkeskunnande. Kursen i Estetisk verksamhet kan dessutom fungera som en viktig inkörsport för nya studerandegrupper.

Vidare anser regeringen att det är rimligt att vuxna ges möjlighet att skaffa sig en yrkeskompetens som motsvarar den som ungdomar får genom det estetiska programmet.

Idrott och hälsa

Idrott och hälsa i gymnasial vuxenutbildning bidrar till att öka vuxna studerandes kunskaper om hur man sköter sin hälsa på ett bra sätt. En god folkhälsa är i många avseenden viktig för välfärden i vårt samhälle. Därför är det väsentligt att vuxna människors kunskap om vikten av god kosthållning och motion även uppmärksammas inom vuxenutbildningen.

Det moderna samhället präglas i allt högre grad av stillasittande jobb för vuxna och mindre fysisk aktivitet bland barn, ungdomar och vuxna. Genom att ha kunskap om hur viktigt det är att utöva motion och ha en sund livsstil kan människor bättre behålla sin vitalitet genom åren. Idrott och hälsa har på så sätt en stor betydelse för folkhälsan. Regeringen anser

därför att undervisning i idrott och hälsa är en viktig uppgift också för den gymnasiala vuxenutbildningen i komvux.

I remissyttranden över betänkandet *Idrott & Motion för livet* (SOU 1998:76) pekar ett antal remissinstanser på behovet av att idrott och hälsa ges mer tid i alla skolformer och att ämnet ges en mer framskjuten plats på schemat för att skapa ett livslångt intresse för fysisk aktivitet.

Regeringen har nyligen överlämnat en proposition, *Idrott och motion för livet* (prop. 1998/99:107), till riksdagen som behandlar och lyfter fram idrottspolitikens betydelse för att främja en god folkhälsa.

Regeringen instämmer med Kunskapslyftskommittén om att ett av skälen för att införa idrott och hälsa i gymnasial vuxenutbildning är att tillgodose vuxna studerandes behov av att dels få ökade kunskaper om hur man på ett bra sätt sköter sin hälsa, dels få möjlighet att utöva viss fysisk aktivitet för dem som så önskar.

Ett viktigt skäl för att införa idrott och hälsa i gymnasial vuxenutbildning är att betyg i idrott och hälsa krävs som särskild behörighet för tillträde till idrottslära- och sjukgymnastutbildning. Regeringen anser också att ämnet idrott och hälsa är viktigt för personer som siktar på ett arbete inom friskvårdsområdet.

8 Kompletterande utbildningar med statligt stöd

8.1 Bakgrund

Fristående skolor har funnits länge i Sverige. Fristående skolor vars utbildning inte uppfyller kraven för att enligt 9 kap. 8 § skollagen (1985:1100) förklaras berättigad till bidrag kan ställas under statlig tillsyn som kompletterande skolor om utbildningen utgör ett från nationell synpunkt värdefullt komplement till gymnasieskolan. Till skillnad från fristående gymnasieskolor kan alltså kompletterande skolor inte förklaras bli berättigade till bidrag från elevernas hemkommuner. Rätten att starta och driva en kompletterande skola över grundskolenivå är en del av den allmänna näringsfriheten i Sverige. En kompletterande skola har haft statsbidrag sedan år 1876.

Lagstiftningen talar om kompletterande *skolor* medan utvecklingen har varit sådan att det är olika *utbildningar* vid de kompletterande skolorna som fått statligt stöd antingen i form av statlig tillsyn, statsbidrag och rätt till studiestöd eller rätt till studiestöd och statlig tillsyn eller enbart statlig tillsyn. Vid en och samma skola kan det alltså finnas både utbildningar med och utan statlig tillsyn. Av skolans utbildningar med statlig tillsyn kan någon berättiga till studiestöd medan en annan inte har denna rätt.

År 1996 stod drygt 50 kompletterande skolor under statlig tillsyn. Samtliga skolor hade rätt till studiestöd och 34 av dem erhöll statsbidrag.

Riksdagen beslutade genom en ändring i mervärdesskattelagen (1994:200) att, som en anpassning till bestämmelser inom EU, införa mervärdesskatt inom utbildningsområdet från och med den 1 januari 1997 (prop. 1996/97:10, bet. 1996/97:SkU6, rskr. 1996/97:69). Undantag från denna skyldighet gäller dels för sådan grundskole-, gymnasieskole- eller högskoleutbildning som anordnas av det allmänna eller av en av det allmänna för utbildningen erkänd utbildningsanordnare, dels för sådan utbildning som enligt studiestödslagen (1973:349) berättigar eleven till studiestöd. För de utbildningar som inte uppfyller något av dessa kriterier är mervärdesskatten 25 %. Skatteutskottet framhöll att vissa icke önskvärda effekter av beslutet skulle kunna uppstå. Främst gäller det yrkesutbildning hos vissa fristående skolor som för närvarande inte godkänts som kompletterande skolor och där utbildningskostnaderna finansieras av eleverna själva. Skatteutskottet ansåg, i likhet med utbildningsutskottet (bet. 1996/97:UbU4y), att vissa av dessa utbildningar skulle kunna undantas från mervärdesskatt genom att ställas under statlig tillsyn, och att regeringen borde, i avvaktan på den av regeringen aviserade utredningen om kompletterande skolor, skyndsamt och med generös tillämpning av gällande bestämmelser pröva ansökningar från skolor som vill få statlig tillsyn.

Regeringen har som en följd av detta sedan år 1997 ställt 48 skolor under statlig tillsyn utan rätt till studiestöd eller statsbidrag.

Bedömningen av vilka skolor som är statligt godkända har också betydelse för tillämpningen av andra delar av EG-rätten, t.ex. omfattar rätten till bosättning för elever och studenter från ett annat medlemsland endast sådana som studerar vid statligt godkända utbildningsanstalter. Likaså gäller rätten att få sitt examens- och kompetensbevis erkänt i ett annat land sådana som har fått sin utbildning vid statligt godkända skolor eller utbildningsanstalter. Detta regleras i rådets direktiv 89/48/EEG, 92/51/EEG och 93/96/EEG.

Den nuvarande regleringen av kompletterande skolor innebär att det är mycket oklara gränser mellan kompletterande skolor och utbildningsformer inom det offentliga skolväsendet och annan yrkesutbildning. Vissa utbildningar bedrivs på en mycket låg nivå eller kompletterar gymnasieskolan. Några utbildningar har genomgången gymnasieskola som lägsta antagningskrav ibland kombinerat med arbetslivserfarenhet eller yrkesutbildning. Det förekommer att skolor hamnar mellan två system; t.ex. en skola, som fått avslag på sin ansökan om att få utfärda högskoleexamina, ansöker istället om att få bli en kompletterande skola, men anses då inte passa in i regelsystem för kompletterande skolor.

8.2 Gällande bestämmelser

Kompletterande skolor regleras genom förordningen (1996:1206) om fristående skolor. För att få stå under statlig tillsyn krävs att utbildningen anses vara värdefull från nationell synpunkt, omfattar minst en termins (16 veckors) effektiv undervisning och att skolan följer vissa angivna bestämmelser i förordningen. Vid bedömningen av en skola prövas även utbildningens samhällsnytta. Med tillsynen har som regel följt rätt till studiestöd för eleverna på utbildningen. Med anledning av att mervärdesskatt inom utbildningsområdet infördes år 1997 har ett antal skolor ställts under statlig tillsyn utan någon rätt till studiestöd. Enligt riksdagens tillkännagivande med anledning av propositionen om mervärdesskatt (prop. 1996/97:10, bet. 1996/97:SkU6, rskr. 1996/97:69) har ett flertal skolor som inte uppfyllt förordningens krav på undervisningens omfattning i tid, ställts under statlig tillsyn i avvaktan på utredningen om kompletterande skolor.

Om en utbildning är särskilt värdefull från nationell synpunkt, kan enligt förordningen om fristående skolor dessutom statsbidrag lämnas för utbildningen. För statsbidrag krävs det att utbildningen omfattar minst ett läsårs (32 veckors) heltidsstudier och att skolan följer närmare angivna bestämmelser i förordningen.

Fristående skolor skall ge in ansökan om statligt stöd till Statens skolverk senast den 1 april kalenderåret innan tillsynen skall börja. Skolverket skickar sedan ansökan med ett eget yttrande till regeringen som fattar beslut i ärendet. Av yttrandet skall framgå Skolverkets bedömning av skolans betydelse från nationell synpunkt samt om inträdesvillkor och urvalsgrunder är godtagbara. För utbildningen skall

finnas en läroplan samt kurs- och timplan som är godkända av Skolverket. Skolorna får ta ut skäliga elevavgifter.

Statsbidrag till en kompletterande skola beräknas per årselevplats och bidragsår som regeringen fastställer för varje utbildning. Bidraget beräknas vidare med utgångspunkt i ett av regeringen fastställt belopp per årselevplats vid respektive skola. Skolverket betalar ut bidraget.

Om huvudmannen för utbildningen inte fullgör sina skyldigheter, kan regeringen återkalla beslut om tillsyn och statsbidrag.

Det ankommer på regeringen att, förutom vad gäller nedanstående förslag, göra förändringar i förordningen om fristående skolor.

8.3 Begreppet kompletterande skola

Regeringens förslag: Utbildningar vid fristående skolor på gymnasial nivå eller fristående utbildningar som har gymnasieskola eller viss yrkeserfarenhet som antagningskrav skall kunna ställas under statlig tillsyn. Benämningen ändras från kompletterande skolor till kompletterande utbildningar.

Utredningens förslag: Staten har ett ansvar för att Sverige har ett mångsidigt och flexibelt utbildningssystem. För att utbildningarna skall berättiga till statlig tillsyn och statligt stöd måste vissa krav ställas på utbildningarna. Begreppet ”kompletterande skolor” bör utgå, eftersom det förknippas med utbildning på gymnasial nivå. Begreppet ersätts med ”fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden”. En grupp utbildningar kan då benämnas ”fristående bildkonstutbildning med statlig tillsyn”. Skolorna skall inte längre vara ett komplement till enbart gymnasieskolan. Fristående utbildningar med statlig tillsyn kan vara utbildningar på både gymnasial och eftergymnasial nivå.

Remissinstanserna: Instämmer i stort. *Svenska Kommunförbundet* varnar dock för att den nya definitionen kan leda till missförstånd och sammanblandningar med fristående skolor som berättigar till interkommunala ersättningar. *Högskoleverket* tillstyrker att enskilda utbildningsanordnare på eftergymnasial nivå som inte har erhållit examensrätt eller regeringens erkännande som högskolemässig skall kunna ställas under statlig tillsyn av Skolverket.

Skälen för regeringens förslag: Kompletterande skolor bidrar till en mångfald inom skolväsendet. Samhället och arbetslivet utvecklas allt snabbare, vilket medför behov av flexibilitet inom utbildningssystemet men även ett behov av alternativa utbildningsformer. Det är därför, enligt regeringens mening, viktigt att det även fortsättningsvis finns möjlighet att ge visst statligt stöd till kompletterande skolor.

Med anledning av att mervärdesskatt har införts inom utbildningsområdet finns också ett behov att förändra begreppet kompletterande skola.

Den allmänna utvecklingen, även internationellt sett, är att yrkesutbildningar tenderar att bli eftergymnasiala i den meningen att deltagarna redan har en gymnasieutbildning som bas när de påbörjar sina

studier. Definitionen av kompletterande skolor behöver därför ändras från att enbart avse fristående utbildningar på gymnasial nivå till att även omfatta utbildningar som har lägst genomgången gymnasieskola som antagningskrav samt kvalificerade vidareutbildningar för redan yrkesverksamma. Även utbildningar som riktar sig till utvecklingsstörda elever skall kunna ställas under statlig tillsyn.

Det är otillfredsställande att nationellt värdefulla utbildningar kan hamna mellan två system och därigenom inte har möjlighet att prövas vad gäller statlig tillsyn.

Högskoleverket har, förutom ansvaret för frågor som rör universitet och högskolor med offentlig huvudman, dessutom ansvaret för enskilda anordnare av utbildningar på högskolenivå som får statsbidrag eller har tillstånd att utfärda vissa examina. Beslut om tillstånd att utfärda examina för en utbildning lämnas av regeringen efter yttrande av Högskoleverket enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina. Regeringen beslutar också om statlig tillsyn för utbildningen.

Högskoleverket har i sitt remissvar anfört följande. ”Effektivitet och rättvisa främjas av att handläggningen av ärenden rörande de fristående utbildningarna sker hos en enda myndighet. Skolverket har i dag en god kunskap om fristående utbildningar och väl utvecklade rutiner för att handlägga ärenden rörande dessa”. Högskoleverket anser därför att Skolverket bör handlägga frågor rörande kompletterande utbildningar. De utbildningar som i avvaktan på utredningen om kompletterande skolor ställts under Högskoleverkets tillsyn bör, när det gäller beslut och tillsyn, föras över till Skolverket.

Regeringen delar Högskoleverkets bedömning. Begreppet kompletterande utbildningar omfattar därför i detta förslag fristående utbildningar som inte tillhör Högskoleverkets ansvar. Skolverket skall dock, när så bedöms lämpligt, beträffande beslut och tillsyn samråda med Högskoleverket.

Fristående utbildningar som har en motsvarighet inom det offentliga skolväsendet bör även kunna ställas under statlig tillsyn som en kompletterande utbildning om det föreligger ett behov av ytterligare utbildningar inom just detta område och detta behov inte kan tillgodoses inom det offentliga utbildningsväsendet. Det bör ankomma på Skolverket att göra en bedömning av denna samhällsnytta.

Tillsynen skall, liksom i dag, utövas av Skolverket. Om det krävs särskilda kunskaper och erfarenheter för att kunna besluta om statlig tillsyn eller utöva tillsyn beträffande en utbildning, skall Skolverket begära hjälp av en annan myndighet eller sakkunnig inom det aktuella utbildningsområdet. Detta kan innebära att Skolverket har ansvaret för tillsynen men kan anlita en annan myndighet, t.ex. Luftfartsverket vad gäller luftfartsutbildningar, för genomförande av tillsyn.

I stället för att enbart komplettera gymnasieskolan bör alltså alla utbildningar som uppfyller förordningens krav på bl.a. kvalitet och omfattning i tid kunna ställas under statlig tillsyn. Det gamla begreppet *kompletterande skola* är väl inarbetat. Det av utredningen föreslagna begreppet *Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden* är visserligen täckande men för långt. Att använda begreppet skola är inte riktigt

adekvat, eftersom det inte är skolorna utan utbildningar som ställs under statlig tillsyn. En kompletterande skola kan även anordna utbildningar som inte står under statlig tillsyn. De fristående utbildningar som står under statlig tillsyn kan anses komplettera det offentliga skolväsendet och bör därför i stället benämnas *kompletterande utbildningar*.

8.4 Beslut om statlig tillsyn

Regeringens förslag: En kompletterande utbildning skall efter ansökan från skolan

- kunna ställas under statlig tillsyn
- kunna ställas under statlig tillsyn och vara berättigad till studiestöd om den kan anses vara värdefull från nationell synpunkt eller
- kunna ställas under statlig tillsyn och vara berättigad till studiestöd och statsbidrag om den är särskilt värdefull från nationell synpunkt.

Statens skolverk skall efter ansökan av en skola kunna ge statligt stöd till en kompletterande utbildning i form av statlig tillsyn och statsbidrag. Beslut om tidpunkter för ansökan och beslut om statsbidrag bör fattas av regeringen eller den myndighet regeringen beslutar. Ansökningar om enbart statlig tillsyn kan lämnas kontinuerligt under året.

Om huvudmannen för utbildningen inte fullgör sina skyldigheter, kan Skolverket återkalla beslutet om tillsyn och statsbidrag.

Regeringens bedömning: Regeringen avser lämna förslag till beslutsordning för studiestödet i den kommande studiestödspropositionen.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker att beslutsfattandet överlämnas till Skolverket. *Statskontoret* anser dock att den frågan är av sådan vikt att regeringen bör fortsätta fatta besluten. De remissinstanser som yttrat sig om handläggningstiderna är tveksamma till den korta tiden mellan det att beslutet fattats till dess utbildningarna avses starta. *Läraryrket* *m.fl.* framhåller att utbildningar som anses så värdefulla att de bör stå under statlig tillsyn också borde ge rätt till studiestöd.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Det har under senare år varit en strävan att föra över handläggningen av förvaltningsärenden från regeringen till myndigheterna. Handläggningen av ansökningar från fristående skolor, som motsvarar grundskolor, gymnasieskolor respektive särskolor, om att bli förklarade berättigade till bidrag samt om statlig tillsyn har tidigare förts över till Skolverket.

Det finns dessutom ett behov av att förenkla handläggningen av ansökningar från kompletterande skolor och få en samlad kunskap om utbildningarnas verksamhet och villkor. Handläggningen, beslutsfattandet och uppföljningen av de kompletterande utbildningarna har

förutsättningar att långsiktigt bli mer enhetlig och effektiv om beslutsrätten utövas av en myndighet, Skolverket. Regeringen föreslår därför att Skolverket skall besluta om statlig tillsyn och statsbidrag för kompletterande utbildningar. Detta förutsätter att tydliga kvalitetskrav förordnas.

Vissa utbildningar berör andra myndigheters ansvarsområden. I sådana fall måste samråd ske med berörda myndigheter.

Regeringen har i 1999 års ekonomiska vårproposition (prop. 1998/99:100) aviserat att en studiestödsproposition skall överlämnas till riksdagen. Denna proposition kommer att behandla principfrågor rörande studiestödet som har vissa konsekvenser även för kompletterande utbildningar. Regeringen avser därför att återkomma med förslag i studiestödspropositionen om hanteringsordningen för studiestödsfrågor vad gäller utbildningar utanför det offentliga utbildningsväsendet. I det sammanhanget avser regeringen att behandla frågor om hur ansvaret, vad avser studiestödet, skall fördelas mellan regeringen och myndigheterna, däribland Skolverket. Utgångspunkten är att samlade bedömningar av vilka utbildningar som skall vara berättigade till studiestöd skall göras på den centrala myndighetsnivån så att statligt stöd till kompletterande skolor inbegripet rätt till studiestöd, kan gälla från en och samma tidpunkt.

Statlig tillsyn

Utredaren föreslår att utbildningar, för att erhålla statligt stöd enligt de tre nivåerna, skall uppfylla vissa kriterier beträffande kvalitet och organisation. Utbildningar som uppfyller kraven skall av Skolverket kunna ställas under statlig tillsyn. Regeringen instämmer i utredningens förslag. Det är av stor vikt att det finns klara, definierade kvalitetskrav på utbildningar som skall ställas under statlig tillsyn. Speciella krav bör ställas på huvudmannaskap, organisation och lärarkompetens och vad avser utbildningen i fråga om omfattning, inriktning och kvalitet. Gemensamt för alla utbildningar skall vara att de skall vila på vetenskaplig grund eller på beprövad erfarenhet. Regeringen avser att precisera dessa kvalitetskrav genom att ändra de föreskrifter som i dag regleras i förordningen om fristående skolor.

Från nationell synpunkt värdefulla utbildningar

Utbildningar som från nationell synpunkt kan anses som värdefulla bör som tidigare kunna berättiga till studiestöd. Det är inte rimligt att samtliga kriterier nedan måste vara uppfyllda när det gäller det nationella värdet. Skolverket bör kunna göra en samlad bedömning av skolans nationella värde. Verket skall i detta sammanhang också göra en bedömning av det nationella/regionala behovet av antalet utbildningsplatser. En utbildning skall kunna anses vara nationellt värdefull, om den uppfyller flertalet av följande kriterier:

- ökar tillgången på värdefull yrkesskicklighet inom ett yrke, som det finns ett nationellt behov av men som det inte finns tillräcklig utbildning för

- kan påvisa att den leder till arbete, utvecklar erforderlig kompetens i befintligt arbete eller förbereder för högskolestudier eller andra typer av eftergymnasiala studier
- har etablerade kontakter med det omgivande samhället
- har en från samhällssynpunkt lämplig regional lokalisering
- eftersträvar en jämn könsfördelning.

Från nationell synpunkt särskilt värdefulla utbildningar

Utbildningar som från nationell synpunkt kan anses som särskilt värdefulla bör även fortsättningsvis dessutom kunna ges statsbidrag. Dessa utbildningar tillför kunskap och kompetens som annars inte skulle finnas att få i landet. De kan också spela en viktig roll för elevernas kompetensutveckling och stärka deras personlighetsutveckling. En utbildning kan anses vara särskilt värdefull från nationell synpunkt, om den, förutom att vara värdefull från nationell synpunkt, har en tydlig särprägel och är unik. En utbildning har en tydlig särprägel och är unik, om den uppfyller flertalet av följande kriterier:

- ger en särskilt kvalificerad kompetens inom ett yrkesområde
- finns inom smala yrkesområden eller leder fram till udda yrken
- bidrar till att bevara traditionell yrkeskunskap som annars skulle gå förlorad
- bidrar till att bevara för vårt kulturarv viktig kunskap
- bidrar till att utveckla ny kunskap inom ett framtidsyrke.

Skolverket bör utifrån de ekonomiska ramar riksdagen och regeringen anger fastställa hur många årselevplatser utbildningen högst får omfatta. Skolverket bör också för varje år, inom ramen för statsbidraget, fastställa det belopp varje skola skall erhålla per årselevplats.

Skolverket skall, enligt regeringens förslag, få besluta om att den statliga tillsynen eller statsbidraget skall upphöra, om en kompletterande utbildning inte längre uppfyller kraven för dessa och bristerna inte har avhjälpats efter påpekande för huvudmannen. Enligt regeringen skall detsamma gälla, om skolan trots påpekande inte iakttar sina av regeringen föreskrivna skyldigheter.

Ansökningstider

I betänkandet föreslås att skolor som söker statlig tillsyn med statsbidrag eller studiestöd för en utbildning bör som tidigare ansöka om detta senast den 1 april kalenderåret före bidragsåret och tidsbegränsas till 3 år. Vidare föreslås att beslut om studiestöd och statsbidrag bör fattas senast den 1 mars det år utbildningen avser att starta och gälla från kommande halvårsskifte, om inte särskilda skäl föranleder annat. Ansökan om enbart statlig tillsyn skall kunna göras löpande under året och beslut därom bör kunna fattas inom tre månader från det att ansökan kommit in. Regeringen instämmer i förslaget beträffande ansökningar om enbart statlig tillsyn men anser att övriga tidpunkter för ansökningar och beslut bör fastställas av regeringen eller av den myndighet regeringen

bestämmer. Beslut om statlig tillsyn, studiestöd och statsbidrag bör vara tidsbegränsade. Prop. 1998/99:110

Förändringarna föreslås träda i kraft den 1 mars 2000. Regeringen har för avsikt att besluta om övergångsregler.

9 Behörighet för lärare, förskollärare och fritidspedagoger inom det offentliga skolväsendet

9.1 Bakgrund

Sverige är ett land med elever från många olika kulturer. Undervisningen bedrivs på många olika språk. Sverige behöver rekrytera fler lärare som har invandrat. Olika insatser görs också inom lärarutbildningen för att öka antalet lärare med invandrarbakgrund. Det är kommunernas ansvar som arbetsgivare att anställa lärare som har den utbildning och erfarenhet som skall gälla för den aktuella undervisningen. Genom att anpassa skollagen i enlighet med de EG-direktiv som gäller på området underlättas för lärare från annat land att erhålla anställning i Sverige samtidigt som eventuell diskriminerande lagstiftning undanröjs. Svensk skola får ökade möjligheter att till sig knyta lärare med kunskap, erfarenheter och perspektiv från andra kulturer, vilket är angeläget, dels för att utgöra förebilder för eleverna, dels för att tillföra kunskaper till övriga lärare.

Skollagen

Riksdagen beslöt hösten 1990 om kommunalt huvudmannaskap för lärare m.fl. på skolområdet. Beslutet innebär att kommunerna från den 1 januari 1991 har ett helt och odelat arbetsgivaransvar för all personal i skolan (prop. 1989/90:41, bet. 1989/90:UbU9, rskr.1989/90:58). Principerna för fördelningen av ansvaret för skolan lades senare fast i propositionen om Ansvaret för skolan (prop. 1990/91:18, bet. 1990/91:UbU4, rskr. 1990/91:76). Därmed lades också principerna fast för en mål- och resultatorienterad styrning av skolan. De grundläggande principerna för ansvarsfördelningen mellan staten och kommunerna har reglerats i två inledande kapitel i skollagen, som omfattar alla skolformer.

Regeringen framförde i propositionen 1990/91:18 att även om kommunerna har ansvaret för hur skolans verksamhet skall organiseras har staten det övergripande ansvaret för utbildningens kvalitet och likvärdighet samt för enskildas rättssäkerhet. Ansvaret för kvaliteten innebär att staten ställer krav på behörighet för vissa personalgrupper som skall arbeta i skolan.

Kraven på utbildning regleras i skollagen (1985:1100). I 2 kap. 3 § skollagen stadgas att alla kommuner och landsting är skyldiga att för undervisningen anlita lärare som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak skall bedriva. Undantaget från kravet på utbildning får enligt skollagen 2 kap. 3 § göras endast om personer med en sådan utbildning inte finns att tillgå eller om det finns något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna. I 2 kap. 4 § stadgas att för att få anställas i det offentliga skolväsendet utan tidsbegränsning skall den sökande ha *genomgått lärarutbildning* med huvudsaklig inriktning mot den undervisning som anställningen avser. Den sökande skall också

behärska svenska språket och ha nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller beträffande det offentliga skolväsendet, särskilt de föreskrifter som anger målen för utbildningen. Om det saknas sökande som uppfyller de angivna kraven, men det finns särskilda skäl att anställa någon av de sökande utan tidsbegränsning, får sådan anställning ändå komma till stånd, ifall den sökande har motsvarande kompetens för den undervisning som anställningen avser och det dessutom finns skäl att anta att sökanden är lämpad att sköta undervisningen. En person som saknar lärarutbildning erhåller i normalfallet en tidsbegränsad anställning för högst ett år i sänder.

Kravet på behörighet knyts inte enbart till anställningstillfället utan detta samband mellan lärarens uppgifter och kompetens skall iaktas även fortsättningsvis under lärarens anställningstid. Kommunen måste således vid tjänstefördelningen se till att de lärare som används för undervisningen i ett ämne har en utbildning som i huvudsak är avsedd härför.

Med lärarutbildning avses svensk lärarutbildning eller därmed jämställd lärarutbildning i ett annat nordiskt land eller ett annat land som tillhör Europeiska frihandelssammanslutningen eller Europeiska unionen. Med lärarutbildning avses vidare annan högskoleutbildning som av Högskoleverket förklarats i huvudsak motsvara de beskrivna lärarutbildningarna. De motsvarandebedömningar som Högskoleverket utfärdar enligt 2 kap. 4 § punkt 2, tillämpas huvudsakligen för utländskt utbildade lärare, men även för bedömning av motsvarande svensk utbildning.

Efter förslag i propositionen Förskoleklass och andra skollagsfrågor (prop. 1997/98:6, bet. 1997/98:UbU5, rskr. 1997/98:107) har riksdagen beslutat att förskollärare och fritidspedagoger får användas för undervisning i det offentliga skolväsendet. Även för dessa yrkeskategorier krävs att de skall ha en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak skall bedriva. Med lärare avses i det följande även förskollärare och fritidspedagoger.

EG-rätten och fri rörlighet för arbetstagare

Genom sitt medlemskap i Europeiska unionen omfattas Sverige av Romfördragets artikel 39 om fri rörlighet för arbetstagare. Enligt denna artikel är all diskriminering av arbetstagare från medlemsstaterna på grund av nationalitet förbjuden vad gäller anställning, lön och övriga arbets- och anställningsvillkor. I artikel 40 i fördraget åläggs ministerrådet att, enligt ett visst förfarande, utfärda direktiv eller förordningar i vilka de åtgärder anges som är nödvändiga för att gradvis genomföra den fria rörligheten för arbetstagare.

Ministerrådet har fastställt två generella direktiv om ömsesidigt erkännande av examens- och kompetensbevis för yrken som omfattar en viss utbildning, direktiv 89/48/EEG samt direktiv 92/51/EEG. Enligt dessa direktiv får ett värdlands myndigheter med hänvisning till otillräckliga kvalifikationer inte vägra att ge en medborgare i en annan medlemsstat tillstånd att utöva ett reglerat yrke på samma villkor som

gäller för dess egna medborgare (artikel 3 i båda direktiven). Det innebär att lärare från andra länder inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) har rätt att utöva sitt yrke i Sverige. Direktiven medger att värdländerna ställer vissa kompensationskrav om t.ex. de ämnen som ingår i utbildningen avsevärt skiljer sig från de som finns i utbildningen i värdlandet eller om det finns skillnader i yrkesaktiviteter (artikel 4 resp. artikel 4 och 5). Vidare krävs att värdlandets myndigheter behandlar en ansökan om att få utöva ett reglerat yrke, dvs. ett yrke som för sitt utövande enligt en lag eller förordning kräver en viss specificerad utbildning, så snabbt som möjligt och ger ett motiverat beslut senast fyra månader efter det att alla handlingar som gäller den berörda personen har framlagts. Beslutet skall kunna överklagas av en domstol eller nämnd i enlighet med vad landets lagar föreskriver.

Varje medlemsland skall ange den myndighet som är ansvarig för att ta emot och behandla en ansökan och informera kommissionen och de övriga medlemsstaterna om detta.

Läraryrket är ett reglerat yrke

Med reglerad yrkesverksamhet menas sådan verksamhet där innehav av ett examensbevis direkt eller indirekt är ett villkor för att utöva denna verksamhet i en medlemsstat på grund av lagar och andra författningar.

Av skollagens bestämmelser är lärarutbildning inte ett krav för tjänstgöring som lärare men väl för anställning som lärare utan tidsbegränsning. Den som inte uppfyller detta krav får sålunda anställas som lärare för högst ett år i sänder. För alla lärare i den offentliga skolan krävs att de har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak skall bedriva. Detta sistnämnda krav riktar sig till arbetsgivaren, dvs. kommunerna och landstingen. Lagstiftningen innehåller möjligheter att i vissa fall göra avsteg från dessa krav.

Eftersom en person inte kan få fast anställning som lärare inom det offentliga skolväsendet utan att ha lärarutbildning måste läraryrket anses vara ett reglerat yrke i den mening som de generella utbildningsdirektiven avser.

Behov av förändringar i skollagen

Frågan om konsekvenserna av Sveriges anslutning till EES-avtalet behandlades i regeringens proposition 1992/93:100, bil. 9, ss. 20–27. Regeringen föreslog vissa ändringar av skollagen som innebar att också lärare som har en lärarutbildning från ett annat land som tillhör EFTA eller EU får anställas utan tidsbegränsning. Någon ändring i kravet på kunskaper i svenska språket eller insikter i de föreskrifter som gäller beträffande det offentliga skolväsendet gjordes inte.

Det har visat sig att de ändringar av skollagen som gjordes med anledning av EES-avtalet inte tillräckligt beaktar de krav som ställs enligt direktiven om ömsesidigt erkännande av examensbevis. Vissa förtydliganden bör därför göras.

Regeringens förslag: Skollagen förtydligas i fråga om behörighet för lärare med utländsk utbildning. Tidigare yrkesverksamhet som lärare skall beaktas vid prövning av behörighet som lärare. Behörig myndighet i Sverige skall utfärda behörighetsförklaring för dessa lärare.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser välkomnar förslaget om att en behörig myndighet skall utses att pröva utländsk lärares utbildning och utfärda behörighetsförklaring. Remissinstanserna anser det värdefullt att även tidigare yrkeserfarenhet därvid skall beaktas.

Skälen för regeringens förslag: En behörig myndighet bör pröva den sökandes meriter och, om dessa bedöms erforderliga, utfärda en behörighetsförklaring för läraren i fråga.

Behörighet för EES-medborgare att utöva de aktuella läraryrkena

Enligt skollagen är det varje kommun eller landsting som ansvarar för bedömningen av en lärares kompetens i samband med att man anställer en lärare. Om läraren är utbildad inom EES-området skall någon motsvarandebedömning inte göras. Skollagens bestämmelse om att kommun eller landsting får anställa en lärare som har en lärarutbildning från ett EES-land som är jämställd med svensk lärarutbildning möter emellertid tolkningsproblem. Varje enskild kommun eller enskilt landsting skall bedöma en enskild utländsk sökande vad avser frågan om dels utbildningen är jämställd med svensk utbildning, dels om utbildningen svarar mot den inriktning som undervisningen avser. Detta innebär också att bedömningarna kan bli mycket olika från fall till fall. Vidare finns en risk att en sådan prövning inte blir färdig innan anställningen måste tillträdas och därmed riskerar utländska lärare alltid att diskrimineras.

Rättssäkerheten för EES-medborgare som vill utöva ett yrke som omfattas av skollagen bör öka. För att uppfylla kraven enligt direktiven skall examensbeviset bli erkänt av en behörig myndighet i Sverige. Behörighetsförklaring skall utfärdas för den aktuella personen av den behöriga myndigheten. Någon tvekan skall därmed inte uppstå vid anställningsförfarandet om huruvida den sökande har behörighet att utöva yrket eller inte.

Eftersom prövningen får göras efter de förhållanden som gäller för svenska medborgare, bör prövningen avse huruvida den utländska utbildningen motsvarar svensk lärarexamen. I detta sammanhang är det också viktigt att beakta att EG-domstolen har uttalat (Vlassopoulou C 340/89) att det vid denna prövning skall beaktas också den yrkeserfarenhet som den sökande har skaffat sig.

För att göra kraven om behörighet för anställning som lärare tydliga bör därför skollagen ändras så att utbildningskraven anges i termer av

examen. Jämförelse kan göras med övrig lagstiftning som gäller reglerade yrken, där denna modell är regel (jfr lagen 1985:542 om behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården).

Prövning av behörighet för lärare från länder utanför EES-området

Till Sverige har det kommit och fortsätter att komma invandrare från länder utanför EES-området. Många av dessa har lärarutbildning och lång erfarenhet från läraryrket i sina hemländer. Det är angeläget att dessa lärare kan få möjlighet att förklaras som behöriga lärare i den svenska skolan.

Före 1990 års skolreform prövades dessa lärares behörighet av Skolöverstyrelsen som kunde avge en s.k. behörighetsförklaring. En sådan förklaring kunde meddelas, om den sökande inom eller utom landet hade genomgått utbildning eller fullgjort tjänstgöring, som motsvarade vad som fordrades för behörighet till ifrågavarande anställning som lärare eller om bristen i den sökandes behörighet var av mindre vikt med hänsyn tagen till sökandes meriter i övrigt. I sin prövning kunde då hänsyn tas också till den yrkeserfarenhet dessa personer hade. Genom att den utländske lärarens behörighet prövades separat av en central myndighet, lika för alla, kunde utländska lärare lättare få ett arbete.

Skollagens nuvarande bestämmelser om behörighet (2 kap. 4 §) innebär att Högskoleverket prövar om en sökande har genomgått en annan utländsk högskoleutbildning som anses motsvara i huvudsak svensk lärarutbildning eller en därmed jämställd pedagogisk utbildning i ett annat nordiskt land eller annat land som tillhör EFTA eller EU. Det är mycket få utländska utbildningar som motsvarar de svenska lärarutbildningarna. Eftersom Högskoleverket inte tar hänsyn till om den sökande har en yrkeserfarenhet som kan kompensera för skillnader i utbildning får många av de som söker motsvarandebedömning ett utlåtande, som endast beskriver skillnaderna mellan den sökandes utbildning och den svenska motsvarande lärarutbildningen.

Detta är inte en tillfredsställande ordning. Skollagen bör därför ändras så att den behöriga myndigheten vid bedömningen också tar hänsyn till den sökandes yrkeserfarenhet. Den behöriga myndigheten skall pröva den sökandes meriter och, om dessa bedöms erforderliga, utfärda en behörighetsförklaring för läraren i fråga. När myndigheten skall bedöma om den sökandes lärarutbildning motsvarar den som ges vid svenska högskolor, måste också en skälig bedömning göras enligt de examensmål som gäller för den svenska utbildningen. Någon överensstämmelse i detalj bör inte vara nödvändig. Regeringen har för avsikt att meddela närmare föreskrifter.

Om en person inte bedöms ha en sådan utbildning och yrkeserfarenhet som motsvarar svensk utbildning bör dessa personer få en möjlighet att komplettera sin utbildning så att de kan erhålla en svensk lärarexamen. Ett sätt kan vara att högskolorna åläggs att erbjuda plats i lärarutbildningarna för de personer som vill komplettera någon eller några terminer för att erhålla svensk lärarexamen. Regeringen anser att frågan bör beredas vidare innan slutlig ställning kan tas.

Regeringens förslag: Kravet i 2 kap. 4 § första stycket skollagen om att den sökande skall behärska svenska språket tas bort och ersätts med kravet i 4 b § om att den sökande skall ha de kunskaper i svenska språket som behövs.

Regeringens bedömning: Det bör vara den behöriga myndighetens uppgift att avgöra vilken nivå som är nödvändig.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är positiva till förslaget om språkkunskaper. *Lärarnas Riksförbund* betonar att kunskaperna skall vara dokumenterade.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Enligt 2 kap. 4 § skollagen krävs för att få anställas som lärare i det offentliga skolväsendet utan tidsbegränsning att den sökande *behärskar* svenska språket. Ordet ”behärska” i lagen anger ett högt ställt krav.

Kravet på språkkunskaper kan utgöra ett hinder för en EES-medborgare som vill flytta till ett annat land. Ett sådant krav kan utgöra en indirekt diskriminering. Vad som kan godtas i form av särbehandlande åtgärder är en avvägningsfråga och EG-domstolen har i fallet *Groener* (Groener C 397/87) uttalat att en tillsvidareanställning som lärare vid en offentlig utbildning är en anställning av en sådan art att det är berättigat att ställa krav på språkkunskaper.

Det är viktigt att betona att Sverige inte kan ha en bestämmelse i skollagen som i praktiken får en diskriminerande effekt. Som anförts tidigare strävar Sverige dessutom efter att få in fler lärare med invandrarbakgrund i skolan. Samtidigt får avkall inte göras på nödvändiga kunskaper i svenska språket som behövs för att göra ett fullgott arbete som lärare.

En sökande bör ha de kunskaper i svenska språket som behövs. Förslaget stämmer i huvudsak överens med Skolkommitténs uppfattning om krav på språkkunskaper för utlandsutbildade lärare i sitt slutbetänkande *Skolfrågor – Om skola i en ny tid (SOU 1997:121)*. För att alla sökande skall behandlas lika vad gäller kravet på svenska bör skollagen kompletteras med bestämmelser om nivån på dessa kunskaper. Det bör ankomma på den behöriga myndigheten att avgöra vilken nivå som är nödvändig. De rutiner som gäller för motsvarande bedömning inom hälso- och sjukvårdens område kan tjäna som förebild.

Regeringens förslag: 2 kap. i skollagen kompletteras med bestämmelser i en ny paragraf, 7 a §, som säger att kommuner och landsting skall se till att lärarna, förskollärarna och fritidspedagogerna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller beträffande det offentliga skolväsendet, särskilt de föreskrifter som anger målen för utbildningen. Nuvarande bestämmelser om insikter i de föreskrifter som gäller det offentliga skolväsendet i 2 kap. 4 § första stycket skollagen utgår.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna instämmer i allt väsentligt i förslaget om kommuners och landstings ansvar att se till att lärare, förskollärare och fritidspedagoger har nödvändiga insikter i författningar för skolan. *Läraryrket* anser att det är bra att ansvaret för arbetsgivaren på denna punkt slås fast och tillstyrker förslaget. *Lärarnas Riksförbund* betonar att detta ansvar skall innebära att informationen skall vara strukturerad och lämpligen ha formen av en tillrättalagd introduktionskurs. *Skolverket* anför att det finns en risk i att den personal som används i undervisningen får insikter i de föreskrifter som gäller för det offentliga skolväsendet i efterhand. Insikterna bör de helst ha innan eller åtminstone i direkt anslutning till att de anställs.

Skälen för regeringens förslag: Enligt direktiven om ömsesidigt erkännande av examina för olika yrkesgrupper har det mottagande landet inte rätt att kräva att den sökande skall genomgå en kurs eller ett särskilt kunskapsprov som villkor för erkännande av ett examens- eller kompetensbevis. Därför kan inte något krav på att den sökande skall prövas vad avser kunskaper i nationella författningar ställas. Detta har sin grund i förbudet att diskriminera någon på grund av nationalitet. Det är dock rimligt och nödvändigt att den som arbetar som lärare i svensk skola är väl förtrogen med i första hand skollag, skolformsförordningar, läroplaner och kursplaner för den svenska skolan.

För de olika direktiv som styr det ömsesidiga erkännandet inom enskilda yrken inom hälso- och sjukvården, t.ex. dir. 93/16/EEG som rör läkaryrket, uttrycks dessa krav som att värdlandet skall vidta nödvändiga åtgärder för att göra det möjligt för personerna i fråga att erhålla upplysningar om den aktuella lagstiftningen. Dessa direktiv har införlivats i svensk lagstiftning enligt följande. I 7 kap. 13 § förordningen (1984:545) om behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården m.m. åläggs Socialstyrelsen att se till att den sökande får de upplysningar om svenska författningar som är nödvändiga för yrkesutövningen.

På motsvarande sätt bör kommunerna och landstingen ges ett ansvar för att se till att lärare, förskollärare och fritidspedagoger som anställs för att undervisa, genom särskilda utbildningsinsatser får möjlighet att inhämta kunskap om de styrdokument som är nödvändiga för att utöva läraryrket.

9.5 Behörig myndighet

Regeringens förslag: Högskoleverket utses till behörig myndighet i enlighet med direktiven med uppgift att pröva lärare med utländsk utbildning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ges ett bemyndigande att meddela närmare föreskrifter om villkoren för ett sådant behörighetsbevis som verket skall utfärda.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Praktiskt taget samtliga remissinstanser som yttrat sig över förslaget om behörig myndighet förordar Högskoleverket. *Svenska Kommunförbundet* säger dock att Skolverket kan vara behörig myndighet.

Skälen för regeringens förslag: För att en lärare från ett annat EES-land skall kunna få sin behörighet prövad enligt direktiven, måste det finns en eller flera behöriga myndigheter som tar ansvar för besluten. För närvarande är det kommunerna som ansvarar för behörighetsprovningen i samband med ansökan till lärartjänst. Uppgiften att bedöma om en annan högskoleutbildning i huvudsak kan motsvara lärarutbildning har växlat mellan olika myndigheter, nämligen Universitets- och högskoleämbetet, Skolöverstyrelsen, Verket för högskoleservice och slutligen Högskoleverket.

Ansvar för provning av utländsk lärares behörighet för lärartjänst föreslås åläggas Högskoleverket. Högskoleverket har som central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor tillsynsansvar för lärarutbildningarna i Sverige. Högskoleverket utför i dag provning av utländska högskoleutbildningar och har andra uppgifter med internationell anknytning. Verket har genom sin internationella avdelning byggt upp en mycket god kompetens inom det aktuella området. Högskoleverket är enligt sin myndighetsinstruktion informationscentrum för vissa EG-direktiv om ömsesidigt erkännande av examina.

Om det saknas sökande med lärarutbildning kan kommunen, i samband med anställningsförfarande, pröva om en sökande har en utbildning som sammantaget kan anses motsvara svensk lärarutbildning, jfr. 2 kap. 4 § punkt 2 andra stycket skollagen.

9.6 Överklaganderätten

Regeringens förslag: En bestämmelse införs i en ny paragraf, 2 kap. 4 d § skollagen, om att ett beslut i ett ärende om behörighetsförklaring får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Överensstämmer med arbetsgruppens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Enligt artikel 8 i direktiv 89/48 och artikel 10.3 i direktiv 92/51 skall behandlingen av en ansökan om att få utöva ett reglerat yrke göras så fort som möjligt och resultatet meddelas med ett motiverat beslut av den behöriga myndigheten i värdmedlemsstaten senast fyra månader efter det att alla handlingar som gäller den berörda personen framlagts. Detta beslut eller avsaknad av beslut skall kunna överklagas inför domstol eller nämnd i enlighet med vad landets lagar föreskriver.

Skollagen bör därför kompletteras med bestämmelser om rätten att överklaga.

10 Ändring i lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan

Prop. 1998/99:110

Regeringens förslag: En tidigare ändring av bilaga 2 till skollagen medför att hänvisningen till bilagan i 1 § lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan måste ändras. Avtal om entreprenad får avse undervisning i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad eller estetisk profil.

Regeringens bedömning: Begreppet ämnesblock bör utgå ur övriga förordningar som rör gymnasieskolan.

Skälen till regeringens förslag: Riksdagsbeslutet med anledning av propositionen Gymnasieskola i utveckling – kvalitet och likvärdighet (prop. 1997/98:169 bet. 1998/99:UbU3, rskr. 1998/99:160, SFS 1999:180) innebär att bilaga 2 till skollagen *Riktvärden för utbildningens omfattning för gymnasieskolans treåriga nationella program i timmar om 60 minuter och för ämnen totalt* den 1 juli 2000 ersätts med en ny bilaga 2, *Poängplan för nationella och specialutformade program i gymnasieskolan*. Poängplanen anger endast poängen för kärnämnen, omfattningen av karaktärsämnesblocket i poäng, omfattningen i poäng av elevens individuella val samt summan av gymnasiepoäng. Riksdagsbeslutet innebär att begreppen estetiska ämnen, ekonomiska ämnen och tekniska ämnen försvinner ur skollagen.

I 1 § lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan sägs att kommuner och landsting får sluta avtal med en enskild fysisk eller juridisk person om att denne skall bedriva viss undervisning inom gymnasieskolan. Avtalet får endast avse undervisning i sådana ämnen som ingår i de ämnesblock som i bilaga 2 till skollagen (1985:1100) betecknas som estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen och yrkesämnen.

Den hänvisning som görs i lagen om entreprenadförhållanden i skolan till ämnesblocken i bilaga 2 till skollagen är genom riksdagens beslut att ersätta timplanen med en poängplan inte längre aktuell. Poängplanen anger endast omfattningen av kurserna i kärnämnen, av det individuella valet och av karaktärsämnesblocket. Detta innebär att 1 § i lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan måste ges en ny lydelse.

Det finns dock enligt regeringens bedömning skäl att behålla nuvarande reglering avseende vilka ämnen som undervisning får läggas ut på entreprenad.

Lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden inom skolan trädde i kraft den 1 januari 1994. Motiven bakom tillkomsten av lagen (jfr prop. 1992/93:230, bet. 1992/93:UbU17, rskr. 1992/93:406) var att det inom yrkesutbildningsområdet fanns företag som kunde erbjuda mer kvalificerade och moderna resurser i form av teknisk utrustning och kompetens än skolan har möjlighet att göra. Entreprenad kunde också vara ett mer ekonomiskt fördelaktigt alternativ till att bedriva utbildningen

i egen regi och leda till en ökad samverkan mellan skola och arbetsliv och en vitalisering av yrkesutbildningen i gymnasieskolan. Förutom inom ämnesblocket yrkesämnen fanns det yrkesinriktade inslag även inom ämnesblocken estetiska ämnen, ekonomiska ämnen och tekniska ämnen. Inom dessa ämnesområden borde det finnas ett generellt medgivande att lägga ut undervisning på entreprenad. Regeringen förutsatte dock att endast sådana delar av undervisningen som hade yrkesinriktad karaktär lades ut på entreprenad. Undervisning på entreprenad i ämnen som inte hade yrkesinriktad karaktär skulle däremot generellt inte förekomma.

Enligt regeringen gäller dessa motiv och bedömningar fortfarande. De förändringar som nu föreslås innebär alltså varken någon utvidgning eller begränsning i fråga om de ämnen som kan komma i fråga för utbildning på entreprenad.

Regeringen förslår att 1 § i lagen om entreprenadförhållanden inom skolan ändras så att entreprenadavtalet endast får avse undervisning i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad eller estetisk profil.

Begreppet ämnesblock förekommer i dag i gymnasieförordningen (1992:394), förordningen (1994:741) om gymnasiesärskolan och i förordningen (1992:403) om kommunal vuxenutbildning. I 5 kap. 1 § gymnasieförordningen 1992:394 sägs bl.a. att inom vissa program finns ämnesblock som bildas av karaktärsämnen för utbildningen. Sådana block är

- estetiska ämnen
- ekonomiska ämnen
- tekniska ämnen och
- yrkesämnen.

Som en följd av ändringen i skollagen har regeringen för avsikt att lyfta ut begreppet ämnesblock och de hänvisningar som görs till sådana block ur de förordningar som rör gymnasieskolan.

11 Ändring i skollagen (1985:1100) om bidragsår för fristående gymnasieskolor

Regeringens förslag: Skollagen ändras så att bidragsåret för fristående gymnasieskolor ändras från att omfatta läsår till att omfatta kalenderår.

Bidrag skall lämnas av hemkommunen för varje elev som genomgår utbildning vid en fristående gymnasieskola som av Statens skolverk förklarats ha rätt till bidrag. Detta gäller enligt 9 kap. 8 a § skollagen (1985:1100). Om den fristående gymnasieskolan och kommunen inte kommer överens om nivån för bidraget, skall kommunen betala det belopp per elev och program som framgår av bilagan till förordningen (1996:1206) om fristående skolor.

Regeringen fastställer enligt ett bemyndigande (9 kap. 8 a § skollagen) schablonbelopp för hemkommunernas bidrag till fristående gymnasieskolor. Ett bidragsbelopp anges för varje nationellt program. Beloppen räknas fram inför varje nytt läsår och publiceras i bilagan till förordningen om fristående skolor – senast genom förordning (1998:750) om ändring i förordningen om fristående skolor.

Till grund för detta ligger ett uppdrag i regleringsbrevet till Skolverket att årligen senast den 1 november redovisa dels kostnaderna per gymnasieprogram, dels priserna enligt samverkansavtal eller motsvarande.

Enligt 9 kap. 9 § skollagen (1985:1100) börjar varje bidragsår för en fristående gymnasieskola den 1 juli. Det innebär att bidragsåret för fristående gymnasieskolor följer den traditionella läsårsindelningen.

Systemet för uppdatering av bidragsbeloppen innebär att kalenderåret 1996 utgör underlagsår för bidragsåret 1998/99, dvs. de kostnadsuppgifter som ligger till grund för de aktuella bidragsbeloppen är två och ett halvt år gamla

Skälen för regeringens förslag: Liksom det kommunala utgörs numera också det statliga budgetåret av kalenderår. Bl.a. därför kan det nu finnas skäl att övergå till samma indelning för de fristående gymnasieskolornas bidragsår. En sådan förändring skulle medföra att problemet med eftersläpning mellan underlagsår och bidragsår skulle minska, så att beloppen för ett visst kalenderår tar sin utgångspunkt i ett utfall som är högst två år gammalt. Detta ger förutsättningar för en bättre överensstämmelse mellan bilagans belopp och det faktiska kostnadsläget.

En sådan förändring får konsekvenser för den tidpunkt när en ansökan för en ny skola om att förklaras berättigad till bidrag skall vara inne hos Skolverket. Enligt nuvarande bestämmelser skall en sådan ansökan ha inkommit till Skolverket senast den 1 april kalenderåret innan bidragsåret börjar.

Vid en omläggning av bidragsåret bör därför tidpunkten för ansökan ändras så att ansökan skall ske senast den 1 oktober kalenderåret före det kalenderår som föregår bidragsåret.

En förändring av bidragsåret för fristående gymnasieskolor föreslås träda i kraft den 1 januari år 2000.

För de skolor som ansöker om rätt att få bidrag fr.o.m. den 1 juli år 2001 bör ansökan ske senast den 1 april år 2000. För skolor som ansöker om rätt till bidrag fr.o.m. en senare tidpunkt skall ansökan ske senast den 1 oktober enligt ovan.

12.1 Förslaget till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

2 kap.

4 §

Ändringen innebär att det i *första stycket* 1 stadgas att personer med viss examen är behöriga att anställas tills vidare. Liksom tidigare krävs också att utbildningen skall ha en huvudsaklig inriktning mot den undervisning anställningen avser. De personer som uppfyller dessa villkor behöver alltså endast visa detta för att de skall vara behöriga att tillsvidareanställas. Av första stycket 2 framgår att även vissa andra personer kan vara behöriga att anställas tills vidare. Kravet som uppställs är att de har fått ett behörighetsbevis av Högskoleverket.

4 a §

Paragrafen är helt ny till sitt innehåll. Bestämmelser om överklagande flyttas till den nya 4 d §. Innebörden av den nya lydelsen av paragrafen är att Högskoleverket skall efter ansökan fatta beslut om utfärdande av behörighetsbevis beträffande personer med viss utländsk utbildning. Prövningen skall avse en bedömning av om den sökandes utbildning, ensam eller tillsammans med yrkeslivserfarenhet, kan anses motsvara sådan svensk examen som anges i 4 § första stycket 1. Någon skillnad görs inte mellan lärare från EU/EES-området och lärare från länder utanför detta område. Till skillnad mot vad som hittills gällt behöver den utländska utbildningen inte vara en högskoleutbildning för att det ska kunna bedömas om den motsvarar svensk utbildning. En annan nyhet är att det uttryckligen föreskrivs att Högskoleverket skall ta hänsyn till yrkeslivserfarenhet vid behörighetsprövningen.

4 b §

Paragrafen är ny. Språkkravet har i huvudsak formulerats med motsvarande krav som de är uttryckta i 7 kap. 5 § högskoleförordningen (1993:100) som förebild. Det är alltså ett villkor för att behörighetsbevis skall utfärdas att vederbörande har de kunskaper i svenska språket som behövs.

4 c §

Paragrafen är ny. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer ges ett bemyndigande att meddela närmare föreskrifter om villkoren för sådant behörighetsbevis som avses i 4 § första stycket 2. Det kan bl.a. bli aktuellt för Högskoleverket att genom föreskrifter närmare ange vilka krav på kunskaper i det svenska språket som ställs.

4 d §

Paragrafen är ny. Enligt artikel 8 i direktiv 89/48/EEG och artikel 12 i direktiv 92/51/EEG skall en sökande kunna få ett beslut prövat av en

domstol eller nämnd i enlighet med vad landets lagar föreskriver. Nu införs en möjlighet att överklaga beslut i ärende om utfärdande av behörighetsbevis till allmän förvaltningsdomstol.

7 a §

Paragrafen är ny. Krav på nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller beträffande det offentliga skolväsendet har tidigare gällt endast för personer som varit aktuella att anställas tills vidare. Innebörden av den nya paragrafen är att kommuner och landsting skall se till att alla de aktuella personalkategorierna, sedan de anställts, har de nödvändiga insikterna i styrdokumentet. Kommunernas och landstingens skyldighet i aktuellt avseende gäller för både visstidsanställda och tillsvidareanställda.

5 kap.

4 b §

Första stycket är nytt. Ändringen är avsedd att visa att det huvudsakliga syftet med det individuella programmet är att förbereda för studier på ett nationellt eller ett specialutformat program.

I andra stycket tas de tidigare punkterna 1 och 4 bort. Den tidigare punkten 5 omformuleras och tas in som punkt 4 i paragrafens nya lydelse. Ändringarna har behandlats i avsnitt 7.1.

Tredje stycket motsvarar i huvudsak det tidigare andra stycket, dock bl.a. med den ändringen att hänvisningen till programriktat individuellt program tas bort.

I fjärde stycket fastslås att programriktat individuellt program skall utformas för en grupp elever. Detta innebär att en elev alltid skall kunna söka ett programriktat individuellt program i den mån det anordnas inom kommunen eller inom samverkansområdet. En elev som tagits in på ett individuellt program kan naturligtvis också läsa på ett programriktat individuellt program även om han eller hon inte sökt den utbildningen i förväg.

I femte stycket ändras endast en hänvisning.

13 §

Ändringen i första meningen i andra stycket är en följd av ändringen i 13 a § nedan. Ändringen i sista meningen i andra stycket görs för att samstämmighet skall råda med vad som står i sista meningen i 5 § andra stycket.

13 a §

Ändringen innebär att ett landsting, efter överenskommelse med en kommun, kan anordna utbildning på ett individuellt program.

26 §

Ändringen innebär att hänvisningen görs till 4 b § andra stycket 2.

9 kap.

9 §

Ändringen i *första stycket* innebär att bidragsåret skall sammanfalla med kalenderåret.

Ändringen i *andra stycket* är en följd av att bidragsåret inte längre skall börja den 1 juli. Ändringen innebär ingen förändring i sak.

**12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:802) om
entreprenadförhållanden inom skolan**

1 §

Lydelsen av bilaga 2 till skollagen (1985:1100) har ändrats genom SFS 1999:180. I den nu aktuella paragrafen görs en följdändring på så sätt att någon hänvisning till skollagen inte längre görs. Avsikten är att den undervisning som får läggas ut på entreprenad skall vara densamma som enligt paragrafens tidigare lydelse. Det som tidigare betecknades som estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen och yrkesämnen anges nu vara karaktärsämnen som har en yrkesinriktad eller estetisk profil.

Förteckning över remissinstanserna samt en sammanställning av remissyttrandena över departementsskrivelsen Utan timplan – med oförändrat uppdrag (Ds 1999:1)

Remissinstanser

Av totalt 59 remissinstanser har 50 yttrat sig. Spontana yttranden har inkommit från 24 remissinstanser. Sammanlagt har 74 svar inkommit.

Remissyttrandena har inkommit från Handikappombudsmannen, Barnombudsmannen, Statskontoret, Riksrevisionsverket (RRV), Statens skolverk, Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH), Högskoleverket, Göteborgs Universitet, Mitthögskolan, Lärarutbildningskommittén, Enköpings kommun, Göteborgs stad, Hallsbergs kommun, Halmstads kommun, Helsingborgs stad, Hörby kommun, Kramfors kommun, Landskrona kommun, Leksands kommun, Lindesbergs kommun, Ludvika kommun, Luleå kommun, Malmö stad, Nyköpings kommun, Nässjö kommun, Sollentuna kommun, Stockholms stad, Storumans kommun, Sundbybergs stad, Södertälje kommun, Tidaholms kommun, Torsby kommun, Umeå kommun, Vaggeryds kommun, Västerviks kommun, Västerås stad, Älmhults kommun, Svenska Kommunförbundet, Svenska Arbetsgivarförbundet (SAF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund (gemensam), Skolledarföreningen, Riksförbundet Hem och Skola, Handikappförbundets samarbetsorgan, Elevorganisationen i Sverige, Friskolornas riksförbund.

Dessutom har yttranden inkommit från Eksjö kommun, Hallstahammars kommun, Håbo kommun, Härnösands kommun, Jönköpings kommun, Karlskoga kommun, Katrineholms kommun, Laholms kommun, Lidköpings kommun, Ljusdals kommun, Lycksele kommun, Norrköpings kommun, Sala kommun, Skellefteå kommun, Stenungsunds kommun, Timrå kommun, Upplands-Bro kommun, Upplands-Väsby kommun, Uppvidinge kommun, Valdemarsviks kommun, Vallentuna kommun, Örebro kommun, Östersunds kommun, Svenska Förbundet för Specialpedagogik.

Principiella utgångspunkter

Arbetsgruppen bedömer att en nationell timplan inte överensstämmer med en mål- och resultatstyrd skola, men bedömer att en slutlig reform med slopad timplan kan genomföras först efter en prövning genom en försöksverksamhet.

Med ett fåtal undantag delar remissinstanserna arbetsgruppens uppfattning att den nationella timplanen inte passar in i en mål- och resultatstyrd

skola. Enligt *Svenska Kommunförbundet* skulle en slopad timplan få en dubbel effekt, nämligen ett borttagande av ett hinder och en ökad fokusering på målen. *Mitthögskolan* menar att målen måste bli det viktigaste styrinstrumentet i ett målstyrt system. Flera remissinstanser pekar också på att timplanen upplevs som hinder i undervisningen. Den minsta garanterade undervisningstiden anses av flera remissinstanser säkerställa att inga ämnen betonas på bekostnad av andra. *Torsby kommun* känner emellertid oro för att en del s.k. övningsämnen skall få mindre tid till förmån för basämnena.

En tydlig tendens bland främst de spontana remissvaren är att kommuner vill anmäla sitt intresse för att delta i försöksverksamheten. De redovisar också att förberedande arbete redan har påbörjats inom kommun och skola.

Syfte med försöksverksamheten

Arbetsgruppen redovisar två syften med försöksverksamheten – att prova om den nationella timplanen kan tas bort och i så fall hur detta kanske.

Remissinstanserna instämmer i arbetsgruppens uppfattning att försöksverksamheten bör ha båda dessa två syften samt att utgångspunkten bör vara ett oförändrat uppdrag till skolan. Remissinstanserna ställer sig också bakom att den totala minsta garanterade undervisningstiden bör gälla för skolor inom försöksverksamheten.

Krav för deltagande i försöksverksamheten

Arbetsgruppen föreslår att såväl kommunen som skolan skall uppfylla vissa krav för att få delta i försöksverksamheten. I stort handlar dessa om ett tydliggörande av krav som redan ställs inom ramen för mål- och resultatstyrningen av skolan.

Många remissinstanser lägger vikt vid att de deltagande kommunerna och skolorna uppfyller de nationellt fastställda krav samt att skolan garanterar nationell likvärdighet enligt läroplanen. Remissinstanserna instämmer i vikten av rutiner för kvalitetsredovisningar, uppföljning och utvärdering inom försöksverksamheten. *Svenska Kommunförbundet* poängterar betydelsen av att den nationella timplanen inte ersätts av en kommunal timplan utan av andra kvalitetssäkringsinstrument. *Sollentuna kommun* anser att det ska finnas krav på skolorna om redovisning av syfte och planering av tid. Föräldra- och elevinflytande betonas. *LO* anser att kommunernas möjligheter att delta ska utgå ifrån hur långt respektive kommun kommit i sitt arbete med kvalitetsstyrning av verksamheten. *Hallsbergs kommun* anser att det ställs för mycket krav vad avser redovisning av ansvarsfördelning, stöd till deltagande skolor och kvalitetssäkring. Risk för att deltagande skolorna och kommunerna inte är representativa för landet i genomsnitt. *SACO* påpekar att det är viktigt att villkoren för deltagande inte blir så kravfyllda och administrativt betungande att förslaget i sig motverkar en naturlig skolutveckling.

Försöksverksamhetens omfattning

Arbetsgruppen redovisar två alternativ till omfattning av försöksverksamheten. Det första alternativet innebär att ett tjugotal kommuner med ett begränsat antal skolor ges möjlighet att delta i försöksverksamheten. I detta alternativ görs ett riktat urval av kommuner som får delta under förutsättning att de uppfyller de fastställda kraven. Det andra alternativet innebär att alla intresserade kommuner som uppfyller kraven ges möjlighet att delta i försöksverksamheten. Urvalet av deltagande skolor görs av kommunerna i båda alternativen.

Flertalet remissinstanser (42 stycken) förespråkar det andra alternativet där samtliga kommuner ges möjlighet att delta. Bland annat *Eksjö kommun* menar att ett mer begränsat alternativ skulle ha som negativ effekt att en kommun som inte ges möjlighet att delta skulle tvingas vänta mycket lång tid. Några remissinstanser förordar dock med följande argument det första alternativet med ett begränsat antal deltagande kommuner: *Högskoleverket* anser att det är viktigt att säkerställa att olika kommuntyper kommer att delta i försöksverksamheten samt att det är önskvärt att också kommuner som inte är odelat positiva till den föreslagna förändringen kommer att delta. *Skolverket* understryker att det är fråga om en reell försöksverksamhet vars syfte är att ge underlag för att bedöma om det är lämpligt att ta bort den nationella timplanen. En mer omfattande försöksverksamhet riskerar enligt verkets uppfattning att uppfattas som ett första beslut om slopande av timplanen och därmed i praktiken innebära att "smyginförande". Verket anser också att det är viktigt att olika typer av kommuner och skolor med olika förutsättningar ingår i försöksverksamheten. *Timrå kommun* befarar att alternativ två kan få en sådan stor omfattning att den blir svår att överblicka och att den nationella utvärderingen kan bli svår att genomföra. Även *Sollentuna kommun* och *LO* förordar det mer begränsade alternativet.

Halmstads kommun och *Upplands-Väsby kommun* förordar en kombination mellan en bred inbjudan och ett riktat urval *Enköpings kommun* föreslår ett tredje alternativ där både kommun och enskild skola skall kunna delta. I de fall kommun önskar delta skall kommunens samtliga skolor vara med i försöket. *Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH)* menar att en bedömningsgrund vis urvalet av kommuner skall vara att elever med funktionshinder blir representerade. *Laholms kommun* anser att ansöknings förfarandet bör ersättas med ett åläggande för kommunerna att särskilt skolor i kvalitetssäkringsarbetet där dessa nyttjar försökslagstiftningen.

Försöksverksamhetens längd

Arbetsgruppen föreslår en femårig försöksverksamhet med en första avrapportering efter tre år då det bör vara möjligt att ta ställning till om den nationella timplanen kan slopas generellt. Den längre perioden behövs för mer utvecklingsinriktade delar av försöket.

De flest som yttrat sig över försöksverksamhetens längd ställer sig positiva till en femårig försöksverksamhet. Några remissinstanser förordar dock en kortare tid. *Svenska Kommunförbundet* anser t.ex. att många skolor har kommit mycket långt i sin skolutveckling och använder sig i hög grad redan av de friutrymmen som finns. De krav som kommer att finnas på en årlig kvalitetsredovisning av försöksverksamhet borde redan efter tre år kunna ge erfarenheter och slutsatser som gör det möjligt att ta ställning till om den nationella timplanen kan slopas generellt. *Lidköpings kommun* anser att risken med en lång försöksperiod är att personer som är involverade i försöket inte finns kvar hela perioden och kontinuiteten bryts. Även *Göteborgs stad*, *Hallsbergs kommun*, *Härnösands kommun*, *Ljusdals kommun*, *Nässjö kommun* och *Svenska Förbundet för Specialpedagogik* anser att fem år är en för lång tid.

Vissa instanser såsom *SAF*, *Malmö stad*, *Umeå kommun*, anser att beslut om huruvida timplanen kan tas bort kan fattas efter tre år, även i ett femårigt försök. *Örebro kommun* anser att ingen försöksverksamhet behövs utan timplanen skall avskaffas omedelbart. De betraktar förslaget som ett misstroende mot kommunerna.

Försöksverksamhetens starttidpunkt

Arbetsgruppen är att försöket kan komma i gång först hösten år 2000. Detta till bl.a. följd av den tid som krävs för att förbereda försöket.

De flesta remissinstanser som yttrat sig anser att hösten år 2000 är en lämplig tidpunkt för start. Några instanser har åberopat möjligheten att kunna ansluta sig vid senare tidpunkt till försöksverksamheten. *Läraryrket* och *Lärarnas Riksförbund* betonar detta i sitt gemensamma remissvar, liksom *Ljusdals kommun* i sitt. *Sundbybergs stad*, *SAF* och *Karlskoga kommun* vill att försöksverksamheten skall påbörjas så snart som möjligt.

Nationell styrning

Arbetsgruppens redovisar två alternativa för hur ansvarsfördelningen för skall utformas på nationell nivå. Skolverket, som sektorsmyndighet, kan få uppdraget att i samråd med berörda parter följa och stödja försöket. Ett annat alternativ är att försöksverksamheten leds av en delegation med representanter för staten, Svenska Kommunförbundet, lärarorganisationerna och skolledarna.

Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig vad gäller styrningen av försöksverksamheten. *Skolverket* framhåller att uppföljning och utvärdering är ett ansvar för sektorsmyndigheten. *Lärarnas Riksförbund* och *Läraryrket* anser att regeringen bör tillsätta en delegation eller en kommitté för försöksverksamheten där de båda organisationerna ingår. Denna uppfattning delar också flera kommuner. *Skolledarna* ser med tillfredsställelse att olika intressenter på nära håll blir delaktiga men förordar inte något av alternativen. *Handikappombudsmannen* betonar vikten av att

handikapporganisationerna görs delaktiga i styrningen av försöksverksamheten. *Lidköpings kommun* anser att det är viktigt att fackliga organisationer görs delaktiga i försöksverksamheten.

Uppföljning och utvärdering av försöksverksamheten

Arbetsgruppen anser att syftet med den nationella utvärderingen främst är att ge regeringen och riksdag beslutsunderlag i den fortsatta beslutsprocessen. Den bör ge underlag för att pröva om den nationella timplanen kan tas bort och i så fall hur, m.a.o. om och hur kommunerna och skolan uppfyller de krav som ställs.

Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig över den nationella uppföljningen och utvärderingen av försöksverksamheten. *Riksrevisionsverket (RRV)* anser emellertid att arbetsgruppen mer ser försöksverksamheten som ett utvecklingsprojekt än som ett utvärderingsprojekt, och förordar en tydligare inriktning på utvärdering. Vidare menar RRV att vid utformningen av försöksverksamheten bör frågan om ett representativt urval av kommuner/skolor tillmätas större vikt än vad arbetsgruppen gör samt att arbetsgruppens riskanalys är otillräcklig. RRV anser vidare att arbetsgruppens beskrivning av nationella utvärderingen inte tydliggör om ansvaret för utvärderingen skall åvila den nationella ledningen för försöksverksamheten eller om den ska hanteras i annan ordning. Några instanser betonar vikten av uppföljning och utvärdering. *Landskrona kommun* och *Sundbybergs stad* betonar vikten av att studera hur elever i behov av särskilt stöd påverkas av försöksverksamheten.

Forskning

Arbetsgruppen föreslår att det avsätts medel för forskning i anslutning till försöksverksamheten.

Flera instanser har en positiv inställning till att forskningsuppdrag knyts till försöksverksamheten. Det gäller t.ex. för *Handikappombudsmannen, Högskoleverket, Härnösands kommun, Leksands kommun, Lindesbergs kommun, Upplands-Väsby kommun, Västerås stad, SAF, LO, TCO, Lärarförbundet* och *Lärarnas riksförbund* samt *Hem och Skola*. *Norrköpings kommun* är särskilt positiv till forskningsanknytning och påpekar att det redan etablerats forskningsinriktning vid Linköpings universitet som handlar om organisering av lärandet vad gäller tid och rum. *TCO* understryker betydelsen av att de forskningsinsatser som föreslås tillsammans med nationella och lokala utvärderingar används som underlag för ett beslut.

Riksrevisionsverket (RRV) efterfrågas en precisering av huruvida forskningen ska vara inriktad på vissa förbestämda frågor eller om den ska vara "fri". Verket vill även att forskningen ska vara tidsbestämd. *Skolverket* delar inte helt arbetsgruppens uppfattning att särskilda medel bör avsättas för forskning. Verket anser att medel i första hand bör avsättas för att säkerhetsställa grundliga, forskningsanknutna utvärderingar

som kan svara på många av de frågor som försöksverksamheten aktualiserar.

Prop. 1998/99:110
Bilaga 1

Övrigt

Handikappförbundens samarbetsorgan understryker vikten av att under utvärderingen observera att elever med funktionshinder inte drabbas av en minskning i vissa ämnen. Vidare föreslås ett parallellt projekt med fortbildning av lärare efter behoven som uppstår i samband med försöksverksamheten samt särskilda resurser för att försäkra elever med funktionshinder optimal utbildning. Elever med funktionshinder bör ges möjlighet till förlängd studietid.

Flera remissinstanser anser att fristående skolor bör göras delaktiga i försöksverksamheten.

Sammanfattning av förslagen i promemorian PRIV – en ny väg till ett nationellt program (Ds 1998:27)

Inom Utbildningsdepartementet tillkallades en arbetsgrupp i oktober 1998 – *arbetsgruppen om gymnasieskolans praktikprogram* (U 1997:H). Gruppens huvudsakliga uppdrag var att utarbeta förslag till hur ett praktikprogram kan utformas inom ramen för gymnasieskolans individuella program. Utbildningen skulle enligt gruppens riktlinjer kunna sökas av en elev. I arbetsgruppens uppdrag har dessutom ingått att utreda hur ett samarbete mellan skolan och arbetsmarknadens parter bör utvecklas på lokal nivå för att stimulera den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

Arbetsgruppen har kartlagt och analyserat hur det individuella programmet fungerar i kommunerna. Gruppen har även lagt fram förslag som gäller för alla former av individuella program. Arbetsgruppen föreslår att det individuella programmets preparandsyfte markeras och tydliggörs i skollagen. Arbetsgruppen föreslår även att bestämmelsen i skollagen om udda yrken skall slopas och att bestämmelsen om att utbildningen kan möta elevers speciella behov ändras. Gruppen föreslår dessutom att landsting, efter överenskommelse med en kommun, skall få anordna utbildning på det individuella programmet.

Arbetsgruppen anser att det finns behov av en starkare koppling mellan elevens studier på ett individuellt program och ett nationellt eller specialutformat program. Arbetsgruppen föreslår därför att kommunerna så långt som möjligt bör erbjuda eleverna sökbara programinriktade individuella program (PRIV). Eleverna skall genom PRIV komma en bit på väg in i ett nationellt program. Utbildningen skall ge eleverna möjlighet att, samtidigt som de läser behörighetsgivande ämnen, följa kurser från ett nationellt program, främst i yrkesämnena. För att höja kvalitetskraven på de praktiska momenten i utbildningen föreslås att eleverna även skall erbjudas arbetsplatsförlagd utbildning (APU).

För att öka förutsättningarna för att skapa en studieuppläggning som överensstämmer med elevens intresseinriktning, föreslår arbetsgruppen vidare att det för elever på det individuella programmet skall införas en möjlighet att dela upp omfattande kurser i yrkesämnena i delkurser. Gruppen föreslår att en delkurs från en nationellt fastlagd kurs som eleven läst inom ramen för det individuella programmet, bör kunna ingå i ett slutbetyg från det nationella program som eleven senare fullföljer.

Förteckning över remissinstanserna samt en sammanställning av remissyttrandena över promemorian PRIV – en ny väg till ett nationellt program (Ds 1998:27)

Remissinstanser

Remissyttrandena har inkommit från Kammarrätten i Jönköping, Socialstyrelsen, Folkhälsoinstitutet, Handikappombudsmannen, Statens institutionsstyrelse (SiS), Statskontoret, Riksrevisionsverket (RRV), Statens skolverk, Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH), Högskoleverket, Svenska EU Programkontoret, Centrala studiestödsnämnden (CSN), Göteborgs universitet, Lärarhögskolan i Stockholm, Arbetsmarknadsstyrelsen, Ungdomsstyrelsen, Kunskapslyftskommittén, Alingsås, Arvika, Botkyrka, Ekerö, Eskilstuna, Gislaveds, Gotlands, Järfälla, Jönköpings, Linköpings, Luleå, Mariestads, Norrtälje, Orust, Sorsele, Tomelilla, Västerås, Växjö, Örebro och Östersunds kommuner samt Stockholms, Malmö och Göteborgs städer.

Yttrandena har också inkommit från Landstinget i Uppsala län, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund (LR), Skolledarna, Skolledarföreningen, Elevorganisationen i Sverige, Riksförbundet för kommunal och statlig vuxenutbildning, Sveriges skolkuratorers förening, Svenska Förbundet för Specialpedagogik och Riksförbundet Hem och Skola.

Allmänna synpunkter

Majoriteten av remissinstanserna ansluter sig i allmänhet till arbetsgruppens förslag och menar att dessa stämmer väl överensstämmer med den utveckling som pågår ute i kommunerna, t.ex. i *Botkyrka, Malmö, Jönköpings, Gotlands* och *Gislaveds kommuner*.

Särskilt positiva är kommunerna själva som antingen redan arbetar i linje med förslagen eller har för avsikt att påbörja ett sådant arbete. Kvaliteten och statusen på programmet kan höjas genom förslagen, anser bl.a. *Socialstyrelsen, Västerås stad, Örebro kommun* och *Svenska Förbundet för Specialpedagogik*. Att utbildningen skall anpassas efter elevens behov och förutsättningar understryks. Många tror att PRIV kan leda till att fler elever kommer att genomgå ett nationellt eller specialutformat program. Det framförs också generellt att PRIV bör utvärderas noggrant så att studievägen får avsedd funktion.

Flera instanser understryker att de grundläggande orsakerna till att elever saknar kunskaper i gymnasieskolan ligger i grundskolan och att

ansvaret från grundskolan inte får lyftas bort. Insatser måste sättas in tidigt för de elever som har svårigheter, något som framhålls av både *Svenska Kommunförbundet* och *LO. Malmö kommun* understryker att planeringen för gymnasieskolan måste börja redan i grundskolan, vilket är särskilt viktigt för elever med särskilda behov.

SIH, Elevorganisationen i Sverige och *Högskoleverket* framhåller betydelsen av kvalificerad studie- och yrkesvägledning. *Riksförbundet Hem och Skola* menar att åtgärder för att höja vägledningskompetensen är en förutsättning för att PRIV skall kunna bli framgångsrikt.

Vissa kommuner samt bl.a. *Svenska Förbundet för Specialpedagogik* och *Läraryrkesförbundet*, pekar också på behovet av ökad specialpedagogisk kompetens i gymnasieskolan. *Sveriges skolkuratorers förening* understryker behovet av skolkuratorer och elevvårdspersonal i gymnasieskolan och i synnerhet för elever på det individuella programmet.

Arvika kommun anser att en kvalitetshöjning på det individuella programmet kommer att medföra stora kostnadsökningar för kommunerna. Också *Östersunds kommun* efterfrågar mer resurser för att kunna få en bra kvalitet på PRIV och hänvisar till de medel som regeringen avsatt i budgetpropositionen för 1998 för det s.k. praktikprogrammet. Även *Mariestads kommun* pekar på att lagformuleringen om programinriktningar som kan sökas av eleverna måste ta hänsyn till kommunernas kostnader.

CSN förordar att bestämmelsen om att studiehjälp endast får lämnas för kurser och andra utbildningsinslag inom det individuella programmet tas bort i studiestödsförordningen.

Tydligare reglering av det individuella programmet

Nästan samtliga instanser tillstyrker arbetsgruppens förslag att tydliggöra det individuella programmets reglering och huvudsyfte. De flesta är ense om att preparandsyftet är huvudsyftet samt tillstyrker att detta tydliggörs i lagstiftningen. *Skolledarna* menar att det är viktigt att det individuella programmet får tydlighet och struktur. *SiS* och *Luleå kommun* framför att tydlighet och struktur med överblickbara mål är viktigt för elever som har svårigheter. *SIH* tillstyrker att preparandsyftet markeras då finns en risk för att det individuella programmet ses som ett alternativ till de nationella programmen på grund av att gymnasieskolan inte alltid tillgodosett dessa elevers behov av anpassning av studierna. Särskilt är denna risk stor för elever med funktionshinder.

Av de instanser som uttalat sig i frågan, instämmer också flertalet i att punkten tre i 5 kap. 4 b § skollagen om udda yrken tas bort samt att punkten fyra samma paragraf ändras. En mer renodlad reglering får dock inte, som påpekas av flera instanser, t.ex. *Mariestads* och *Alingsås kommuner*, innebära hinder för skolor att finna lokala, okonventionella lösningar som också kan betyda att eleven går flera år på ett individuellt program. Detta får stöd av *Landstinget i Uppsala län* som menar att det kan finnas skäl att ha treåriga individuella program. *SiS* är tveksam till att

ta bort punkten om udda yrken då små huvudmän, t.ex. SiS, har behov av rätten att anordna utbildning för udda yrken.

Landstingsförbundet liksom *Landstinget i Uppsala län* tillstyrker att landstingen skall ges möjlighet att anordna individuella program.

PRIV

Nästan samtliga instanser tillstyrker förslaget om att införa programinriktade individuella program – PRIV – inom ramen för det individuella programmet. Flera instanser pekar på att även elever som har nått behörighet kan vara en målgrupp för PRIV om de har svaga betyg eller på annat sätt vill förbereda sig ytterligare inför sina studier på ett nationellt program.

Skolverket delar arbetsgruppens bedömning och tillstyrker de regelförändringar som föreslås i samband med förslaget. Kommunerna ställer sig också positiva till förslaget. *Svenska Kommunförbundet* tillstyrker förslaget i stort och understryker att utgångspunkten måste vara individens behov där den individuella studieplanen har en viktig roll. *Luleå kommun* menar att PRIV ökar möjligheten för eleven att få sitt studieintresse tillgodosett och *Arvika kommun* anser att det individuella programmets anseende kan höjas genom att erbjuda programinriktade studier. *Gislaveds kommun* framför att PRIV kan förstärka elevernas kompetens och öka studiemotivationen samtidigt som eleven ges tid att mogna som person, vilket kan bidra till att minska avhoppet från nationella program i framtiden.

Orust kommun pekar på att förutsättningarna att anordna ett brett utbud skiljer sig åt mellan stora och små kommuner och *Mariestads kommun* menar att utbudet av inriktningar måste anpassas till lokala förutsättningar. *Läraryrket* anser att de kommuner som saknar egen gymnasieskola skall ha skyldighet att söka samverka med andra kommuner så att hemkommunens elever kan erbjudas olika möjligheter till inriktning.

SAF understryker behovet av att PRIV får ett väl utvecklat kontaktnät med arbetslivet. Sådana kontakter kan göra utbildningen mer konkret, vilket ökar elevernas intresse för utbildningen. *LO* varnar för att PRIV kan bli en ”light-variant” av de nationella programmen där eleverna ”fastnar”.

Kunskapslyftskommittén anser att det är angeläget att erfarenheter från vuxenutbildningen tas till vara vid utformning av PRIV och att ett samarbete mellan den grundläggande vuxenutbildningen och denna utbildningsform kommer till stånd, bl.a. avseende den pedagogiska kompetensen.

TCO, *LR* och *Läraryrket* är de instanser som är negativa till PRIV. *TCO* anser att förslagen riskerar att ta ansvaret från grundskolan och att eleverna riskerar att ”fastna” i en förberedande fas som i värsta fall sträcker sig under hela studietiden. *LR* går på samma linje och framhåller att ett alldeles för stort intag på det individuella programmet riskerar att

permanentas. *Läraryförbundet* menar att PRIV endast är en kortsiktig lösning på problemen.

Prop. 1998/99:110
Bilaga 3

Att kunna söka PRIV

Nästan samtliga instanser stöder tanken på att de programinriktade studievägarna skall kunna sökas av eleverna. Flera kommuner, bl.a. *Gislaveds kommun*, menar att elevernas vilja att gå ett preparandår skulle öka om de fick söka utbildningen. *Folkhälsoinstitutet* anser att förslaget gör elevernas framtid överblickbar, vilket skapar större trygghet. *Växjö kommun* tycker att det är bättre att eleven gör ett aktivt val än bara "hamnar" på en studieväg.

Lärarhögskolan i Stockholm vill att det individuella programmet i sin helhet skall kunna sökas av eleverna. Högskolan menar att det individuella programmet på detta vis skulle kunna ses som en början på en gymnasieutbildning, erhålla högre status och en struktur som kan underlätta både elevernas och gymnasieskolornas planering.

Arvika kommun ställer sig undrande till när eleven kan söka PRIV mot bakgrund av att sökförfarandet sker innan eleven fått sina slutbetyg och följaktligen vet om behörighet uppnåtts eller inte. *Eskilstuna kommun* varnar för att elever som under höstterminen i årskurs 9 inte når upp till behörighetskraven slutar att anstränga sig om de är förvissade om att antas till ett PRIV som de sökt till inom önskat yrkesområde.

APU och handledning

Många instanser instämmer i att införandet av APU skulle innebära en kvalitetshöjning av praktiken på det individuella programmet. Målinriktningen skulle öka i studierna. *Skolverket* stödjer förslaget och anser att det finns skäl att ge fortsatt ekonomiskt stöd till utbildning av handledare. Stöd kan även ges genom utarbetande av referensmaterial. *TCO* tillstyrker förslaget om APU på det individuella programmet samt att *Skolverket* ges i uppdrag att utarbeta referensmaterial, något som också *LO* håller med om.

Eskilstuna kommun understryker betydelsen av ett mycket utvecklat samarbete mellan det individuella programmet och de nationella programmen för att APU skall kunna erbjudas eleverna. *Gislaveds kommun* pekar på att kraven på handledaren för elever på det individuella programmet också innefattar social kompetens. Många kommuner anser att det behövs stöd och hjälp med idéer för att hitta bra former för handledarutbildning. *Örebro kommun* föreslår att en arbetsgrupp tillsätts för att utforma en ny handledarutbildning.

Flera instanser som är positiva till APU, t.ex. *Svenska Kommunförbundet* och *Landstingsförbundet*, framhåller att det också måste finnas utrymme för praktik som inte är kursplanestyrd.

Alla instanser som stödjer förslaget om PRIV i allmänhet, stödjer också förslaget att elever på PRIV skall läsa både ämnena på grundskolenivå och gymnasiekurser, främst i yrkesämnena. Förslaget ger eleverna möjlighet att både hämta igen bristande kunskaper sedan tidigare och samtidigt få inrikta sig på gymnasiekurser som ligger i linje med deras intressen. Detta ökar motivationen och klargör strukturen.

Delkurser

Majoriteten av instanserna ansluter sig till idén att kunna dela upp längre karaktärsämneskurser i delkurser. Dock går åsikterna isär något om hur detta skall gå till samt om betyg skall sättas eller inte. Flera kommuner menar att delkurser gör målen mer överblickbara för eleven samt ger snabbare bekräftelse. *Botkyrka kommun* stöder förslaget men anser att uppdelningen borde få kunna göras också på de nationella programmen. Uppdelning i kurser borde varje skola få göra själv, vilket också *TCO* anser. *Tomelilla kommun* tillstyrker förslaget och menar att förutsättningarna för att skapa en studieuppläggning som överensstämmer med elevens intresseinriktning ökar, om möjlighet att dela upp omfattande yrkesämneskurser i delkurser införs. *Riksförbundet för kommunal och statlig vuxenutbildning* tillstyrker förslaget men anser inte att möjligheten till delkurser bör begränsas till långa kurser i yrkesämnena. Om komvux i större utsträckning skall kunna medverka vid kompetensutveckling i arbetslivet är det nödvändigt att såväl yrkesämnena som allmänna ämnen får delas in i delkurser. *Linköpings kommun* anser också att omfattande kärnämnescurser skall kunna delas upp i delkurser. Anledningen är att allt fler gymnasieskolor integrerar karaktärsämnena med kärnämnena. Även *Örebro kommun* anser att kärnämnescurser skall få delas upp mot bakgrund av att det just är i dessa ämnen som flest elever har svårigheter.

Skolverket motsätter sig förslaget och menar att de målrelaterade kursplanerna och därtill kopplade betygsriterierna inte kan delas upp i delkurser. Elevens fortsatta utbildning inom de nationella programmen skulle inte gynnas eftersom det där inte finns denna möjlighet. Myndigheten anser att en elev i stället för betyg på delkurser skall få ett intyg som följer eleven till det nationella programmet. Skolverket pekar också på verkets pågående arbete med modulisering av alla kurser i gymnasieskolan, vilket kommer att innebära att de stora kurserna kommer att bli mindre. Därmed kommer behovet av delkurser att försvinna.

Skolledarföreningen menar att system med delkurser kan utgöra ett hinder för eleverna att se helheten i yrkesämnet. Om det skall göras bör flexibla lösningar utformas lokalt. Till detta ansluter sig *Läraryrket* som anser att elever med studiesvårigheter behöver ges möjlighet att utgå från överblickbara helheter. Ett betygssystem för delkurser skulle dessutom skapa ytterligare förvirring hos arbetsgivare. Både *Läraryrket* och *LR* förespråkar en etappindelning av kärnämnena.

Åsikterna går isär om slutbetyg från nationella program skall kunna innehålla betyg på delkurser.

Uppdrag till Skolverket

De instanser som uttalat sig om arbetsgruppens förslag om olika uppdrag till Skolverket är positiva. *LO* understryker behovet av att göra en uppföljning av eleverna i gymnasieskolan liksom *Mariestads kommun* som pekar på att man också bör följa elevströmmarna mellan gymnasieskolan och komvux. *SIH* anser att Skolverket särskilt bör följa om elever med funktionshinder i högre grad än andra elever följer ett individuellt program under hela sin gymnasietid och i så fall varför. *Handikappombudsmannen* föreslår i linje med *SIH* att Skolverket ges ett särskilt uppdrag att utvärdera hur det individuella programmet motsvarar funktionshindrade elevers särskilda behov av utbildning och utveckling.

Läraryrket föreslår att Skolverket ges i uppdrag att utreda orsakerna till varför kommunerna inte följer skollagens bestämmelser om individuella studieplaner.

Betyg i grundskoleämnena

Samtliga remissinstanser som uttalat sig i frågan instämmer i arbetsgruppens förslag att de betyg som lärare på det individuella programmet satt på ämnena som eleven inte tidigare fått minst betyget godkänt på i grundskolan, skall få tillgodoräknas elevens meritvärde.

Förteckning över remissinstanserna som avgivit yttrande över betänkandet Vuxenutbildning och livslångt lärande – Situationen inför och under första året med Kunskapslyftet (SOU 1998:51)

Remissinstanserna

Remissyttranden har kommit in från Kriminalvårdsstyrelsen, Socialstyrelsen, Handikappombudsmannen, Jämställdhetsombudsmannen, Statskontoret, Statistiska centralbyrån, Riksrevisionsverket, Statens skolverk, Statens institut för handikappfrågor i skolan, Folkbildningsrådet, Högskoleverket, Arbetsmarknadsstyrelsen, Närings- och teknikutvecklingsverket, Ungdomsstyrelsen, Statens skolor för vuxna i Härnösand, Statens skolor för vuxna i Norrköping, Institutionen för pedagogik vid Göteborgs universitet, Umeå universitet, Linköpings universitet, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Skånelän, Länsstyrelsen i Västragötalands län, Ale kommun, Borås kommun, Botkyrka kommun, Eskilstuna kommun, Falu kommun, Finspångs kommun, Hallstahammars kommun, Hjo kommun, Huddinge kommun, Hudiksvalls kommun, Härnösands kommun, Härryda kommun, Järfälla kommun, Karlshamns kommun, Karlskoga kommun, Karlskrona kommun, Karlstads kommun, Katrineholms kommun, Kristianstads kommun, Laholms kommun, Lerums kommun, Linköpings kommun, Luleå kommun, Lunds kommun, Malmö kommun, Nässjö kommun, Oskarshamns kommun, Skara kommun, Skellefteå kommun, Sollentuna kommun, Stenungsunds kommun, Stockholms stad, Storumans kommun, Sundsvalls kommun, Surahammars kommun, Säffle kommun, Söderhamns kommun, Tranås kommun, Trollhättans kommun, Umeå kommun, Upplands-Väsby kommun, Växjö kommun, Örebro kommun, Örnköldsviks kommun, Hallands läns landsting, Norrbottens läns landsting, Uppsala läns landsting, Älvsborgs läns landsting, Östergötland läns landsting, Alma Folkhögskola, Framnäs Folkhögskola, Furuboda folkhögskola, Härnösands folkhögskola, Arbetarnas bildningsförbund, Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet, Studieförbundet, Studieförbundet vuxenskolan, Svenska idrottsrörelsens studieförbund, Tjänstemännens Bildningsverksamhet, Svenska Kommunförbundet, Folkbildningsförbundet, Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, Landsorganisationen, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Lärarförbundet, Lärarnas riksförbund, Svenska Folkhögskolans Lärarförbund, Skolledarna, Elevorganisationen, Riksförbundet för kommunal och statlig vuxenutbildning, Industriförbundet, Industriförbundet, Företagarnas riksförbund, Handikappförbundens samarbetsorgan samt Reumatikerförbundet. Dessutom har remisser inkommit från Eksjö Gymnasium, Komvux Björknässkolan i Boden, Komvux i Landskrona, Komvux i Växjö, Kunskapslyftet i Fagersta, Norberg och Skinnskatteberg, Kunskapslyftet i

Falköping, Kunskapslyftet i Helsingborg, Kunskapslyftet i Lysekil,
Kunskapslyftet i Strängnäs, Kunskapslyftet i Uppvidinge och Lessebo
kommuner samt Kunskapslyftet i Vetlanda.

Prop. 1998/99:110
Bilaga 4

Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över betänkandet Fristående utbildningar med statligt tillsyn inom olika områden (SOU 1998:11)

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Statskontoret, Riksrevisionsverket, Riksskatteverket, Luftfartsverket, Statens skolverk, Statens institut för handikappfrågor i skolan, Folkbildningsrådet, Högskoleverket, Centrala studiestödsnämnden, Linköpings universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Danshögskolan, Dramatiska institutet, Konstfack, Kungliga konsthögskolan, Operahögskolan, Borås kommun, Gotlands kommun, Göteborgs kommun, Leksands kommun, Malmö kommun, Stockholms stad, Umeå kommun, Örebro kommun, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska EU-Programkontoret för utbildning och kompetensutveckling, Kunskapslyftskommittén, Kommittén för kvalificerad yrkesutbildning, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Kronobergs läns landsting, Folkuniversitetet/kursverksamheten vid Lunds universitet, Nordiska Scenografiskolan i Skellefteå, Porslin och Keramikskolan, Keramik skolan i Lidköping AB, Skara skolscen, Svenska Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Friskolornas Riksförbund, Fristående Konst- och Hantverksskolor, Sätergläntan, Stiftelsen Carl Malmstens skola, Företagarnas riksorganisation, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Svensk Handel och Tjänsteföretagen, Tjänsteföretagens Arbetsgivarförbund och Idea, Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund och Sveriges Skolledarförbund.

Till dessa har även ett antal spontana yttranden inkommit: Socialstyrelsen, Poppius Journalistskola och Stiftelsen Stenebyskolan i Dalsånge.

Utbildningsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 6 maj 1999

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Freivalds, Schori, Winberg, Ulvskog, Lindh, Sahlin, von Sydow, Klingvall, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Larsson, Wärnersson, Lejon, Lövdén, Ringholm

Föredragande: Ingegerd Wärnersson

Regeringen beslutar proposition Vissa skolfrågor m.m.

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upphäver eller upprepar ett normgivningsbemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EG-regler
---------------------------	---	--

Lag om ändring i skollagen (1985:1100)	2 kap. 4 c §, 5 kap. 4 b och 26 §§	389L0048 392L0051
--	---------------------------------------	----------------------